

AYDIN HAKKINDA

COĞRAFİ KONUM

Aydın, orta ve batı kesiminde verimli ovalar, kuzey ve güneyi dağlar ile çevrili Büyük Menderes Havzası üzerinde 8.007 km²'lik bir alan üzerine kuruludur. Doğusunda Denizli, batıda Ege Denizi, kuzeyde İzmir ve Manisa, güneyde ise Muğla illeriyle komşudur.

İl, 37°- 44' ve 38°- 08' kuzey enlemleri ile 27°- 23' ve 28°-52' doğu boylamları arasında yer alır.

İLİN TOPOGRAFYASI VE JEOMORFOLOJİK DURUMU

Aydın ilinin % 67'sini dağlık alanlar oluşturmaktadır. Kuzeyde doğu-batı yönünde uzanan sıra dağlar Aydın Dağlarıdır ve zirvesi 1.732 m ile Karlık Tepesi'dir. Güneyde Doğu-Batı yönünde uzanan dağlar, Büyük Menderes Irmağının kolları olan Dandalaz Çayı, Akçay ve Çine Çaylarının güneyden kuzeye doğru parçalayan vadileri nedeniyle parçalı bir görünümündedir. İlin en yüksek dağı olan Madran Dağı ise Akçay ve Çine Çayları arasında kalır. Ortada kalan Menderes Nehri civarı düzlüktür. Kuzey yönünü, Dinar'dan başlayıp 300 km devam eden ve Samson dağları adını alarak Ege Denizinde sona eren Mezukis Dağlarının en yüksek noktası 1.360 metredir.

Mezukis Sıra Dağlarının il içinde devam eden kısmında Doğu'dan Batı'ya doğru Çamlık, Oyuk, Karlık, Malgıç, Cevizli adları ile sıralanan Batı'da daha az yükseklik arz eden Gümüş ve Samson Dağları ile Dipburun mevkiinde Mezukis Dağları küçük vadilerle yer yer birbirlerinden ayrılırlar.

Kuzeydoğu'da 1.430 m yüksekliğindeki Çal Dağlarından ayrılan Çamlık Dağı, 1.732 m yüksekliğindedir. Aydın ilinin kuzeyindeki Cevizli Dağına kadar yukarıda Oyuk, Karlık, Malgaç tepelerini meydana getiren Karadağ, 1.353 m yükseklikindedir. Kıvrıntılı küçük yaylaları ile sıradağlar halinde batıya uzanan Cevizli Dağı, Söke İlçesi'nin Batısında en yüksek seviyeye ulaşır. Bu dağın yüksekliği, 1.229 m'dir. Dalgalı tepecikler halinde devam ederek Dipburun'da denize gömülen Samson Dağları, 1.360 m olup, Sisam Adalarına kadar devam ettiği görülmektedir. Mezukis Dağlarının bol suları, Menderes Vadisine 11 dere halinde yayılır.

İlin Güney'inde, yükseklikleri 1.800 m'yi bulan Çubuk, Karıncalı, Madran, Beşparmak Dağları, Batı'da Bafa Gölü'nü yarım çember içine alarak denizde sona erer. Doğu kesiminde, ili sınırlayan Baba Dağı, 2.380 m'den 1.300 m'ye inerek, Çubuk Dağı adı ile Aydın sınırları içine girerek Karacasu İlçesi'nin doğu kesiminden geçen Dandalaz Çayı'na geniş bir vadi geçidi verdikten sonra, Karıncalı Dağı ile birleşir. Dandalaz Çayı ile Akçay arasında kalan dağlar, Karıncalı Dağı'dır. Bu dağ, Karacasu ilçesinin batısından, Menderes Ovası'na doğru uzanan bir çıkıntı meydana getirir. Güzel yaylalara sahip bu dağın en yüksek noktası 1.699 m'dir. Çakırcalı Efe 1912 'ye kadar bu dağda yaşamıştır.

Karıncalı Dağı'nın Batısında Madran ve Göksel Dağları vardır. Bu iki dağın önemli kısımları Muğla ili hudutları içine girmektedir.

Büyük Menderes Irmağının suladığı alanlar Büyük Menderes Ovası olarak tanımlanır. Denizli İli sınırlarından başlayan büyük bir ovadır. Büyük Menderes Irmağı'nın geçtiği ova, taşkın ovası niteliğinde olup 23.900 km²'lik bir sahadır. İrmak, çağlar boyu denize taşıdığı alüvyonla bugünkü ovayı oluşturmuştur. Havzadaki ovalar Aydın, Söke, Yenipazar, Koçarlı, Karpuzlu, Çerkez ve Çine Ovası gibi yerel adlarla anılırlar. Bu ovalar Büyük Menderes Ovasını oluşturur. Denizli ili sınırlarından Ege Denizine kadar uzanan bu ovanın en geniş yeri 20 km'yi bulmaktadır.

Büyük Menderes havzasına 50'den fazla dere ve akarsu yer almakta, bu yan dere ve akarsular Büyük Menderes Irmağına dökülmektedir. Vadilerdeki yan dere ve akarsuların büyük kısmı yağışa bağlı akış gösteren mevsimlik akarsulardır. Büyük kısmı yaz aylarında kurumaktadır. İlin kuzeyinde Kuvaterner yaşlı taraçalar yer alır. Bu taraçalar, yamaç molozları ve alüvyon birikintilerinin Algin orojenik hareketleri sırasında yöredeki malzemenin yükselmesinden oluşmuştur. Çakıllı, kumlu ve gevşek çimentolu konglomeratik özelliktedirler. Taraçalar, yer yer akarsular tarafından keskin hatlarla yarılmışlardır. Şehrin içinden geçen ve bu taraçaları Kuzey-Güney istikâmetinde kesen Tabakhane Deresi şu anda yerleşim alanının altında kalan büyük bir

birikinti konisi oluşturmuştur. Aydın ilinin büyük bir kısmı ovada kuruludur. Büyük Menderes Nehri'nin getirmiş olduğu malzeme, ovayı oluşturur. Doğu-Batı uzanımlı verimli toprakların önemli bir kısmı şu anda şehrin yerleşim alanı altında kalmıştır. Titizlikle korunması gereken 1. Sınıf tarım arazilerinin iskân sahası olarak kullanılması, tarımsal alanların aleyhine gelişen bir olumsuzluktur.

Taraçalardan ve alüvyon birikintilerinden daha yaşlı olan ve taraçalardan sonra daha kuzeyde bulunan Pliyosen yaşlı kayalar, gevşek yapıda ve konglomeratik özelliktedirler. Aşınması kolay olan bu formasyonlar çok dalgalı morfolojik görünüm verirler. Pliyo kuvaterner'de yer kabuğundaki dalgalanmalardan birçok tepelik oluşmuştur (500-600 m). Paleozoyik yaşta kayalar içinde kuvarsit şistler, mermerler dik yükselti verirler. Gnays ve şistli yapıda olan yerlerde ise daha yumuşak hatlı bir morfolojik yapı gözlenir.

FLORA VE FAUNA

Akdeniz bitki coğrafyasına giren Ege Bölgesinde ve Aydın ili bitki örtüsünde yaygın orman ağacı Kızılçam (*Pinus brutia*) ve Karaçam (*Pinus nigra*)'dır. Kızılçamlar, Aydın ve Menteşe Dağlarının güney yamaçlarında 800 m'ye kadar yükselirler. Bu dağların kuzey yamaçlarında Karaçam ve kestane (*Castanea sativa*) toplulukları bulunmaktadır. Fıstık Çamı (*Pinus pinea*) özellikle Koçanlı ilçesinde ve özel ağaçlandırma sahalarında bulunur. Aydın Dağlarında Gedik mevkiinde 400-1.000 m arasında kestane toplulukları bulunur. Bu ormanların içinde sarı çiçekli kızılcık (*Cornus mas*), Kırmızı meyvalı kızılcık (*Cornus sanguinea*), keçi söğüdü (*Salix caprea*), Aksöğüt (*Salix alba*), Meşe türleri (*Quercus frainetto*, *Q. cerris*, *Q. pubescens*, *Q. infectoria*) ile böğürtlen (*Rhus fruticosus*), Akçakesme (*Phlyrea latifolia*), Sandal (*Arbutus andrachne*) gibi maki türleri de bulunmaktadır. Ayrıca kestanelerin arasında Akçağaç yapraklı üvez (*Sorbus torminalis*), fındık (*Corylus avellana*) ve ıhlamur (*Tilia argentea*) görülmektedir.

ORMANLAR

İl topraklarının yaklaşık %36'sı (326.649 ha.) ormanlarla kaplı olmasına karşın, ormancılık faaliyetleri yeterince gelişmemiştir. Yaklaşık 154 köyü orman içi ve orman bitişiği olan Aydın ilinde ormancılık alanında faal nüfusun ancak %2'lik bir bölümü ormancılık kesiminden yararlanmaktadır. Bununla beraber, Türkiye orman gelirinin yaklaşık %3,8'i Aydın'dan sağlanmaktadır. Yaklaşık 326.649 hektarlık bir alana yayılmış olan il ormanlarının %47'si koru ve %53'ü baltalık niteliğindedir. Koruluklar içinde yaklaşık %32'si iyi koruluk, baltalıkların ise %4'e yakın bir bölümü iyi baltalıktır.

ÇAYIR VE MERA

Aydın ilinde çayır ve mera alanı 24.705 ha olup ildeki toplam alan içindeki payı %3'dür. Tarımsal faaliyetlerin bir diğer kolu olan hayvancılığın da gelişmiş olduğu ilimizde, bu oran çayır ve mera alanlarının yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu nedenle ilimizde besi hayvancılığı daha yaygın olarak yapılmaktadır.

SULAK ALANLAR

İlimizde A sınıfı sulak alan olarak niteliğinde olan Büyük Menderes Deltası ve Bafa Gölü bulunmaktadır. Deltanın ortalama büyüklüğü 16.675 ha'dır. Bafa Gölü 12.281 ha alana sahiptir. Delta Milli Park olarak, Bafa gölü ise Tabiat Parkı olarak koruma altına alınmıştır.

Söke ilçesi Sankemer yakınlarında bulunan Azap Gölü doğal bir göl olup rakımı 6m ve 218 ha büyüklüğündedir. Göl'ün koruma statüsü bulunmamaktadır.

ULAŞIM

KARAYOLU

Aydın ili konumu nedeniyle ilk çağlardan beri önemli yolların geçtiği bir yöre olmuştur. Günümüzde de E-24 Aydın-Denizli ve Aydın-İzmir karayolu, yük ve yolcu trafiğinin yoğun olduğu yollardır. Yapımı tamamlanan Aydın-İzmir otoyolu, üçer şeritleri, viyadükleri ve 3000 metre uzunluğundaki tünelleri ile kara ulaşımında daha kısa, daha güvenli ve hızlı akışı sağlayacak, örnek bir bayındırlık hizmeti sunmaktadır. Otoyol, başta turizm ve ulaştırma olmak üzere, yöre ekonomisine her alanda büyük katkılar sağlamaktadır. Aydın ilinin en önemli turizm potansiyeline sahip olan Kuşadası ilçesini çevredeki il ve ilçelere bağlayan yapımı ve bakımı

karayollarının sorumluluğuna giren üç anayol vardır. Bu yollar Kuşadası-Selçuk, Kuşadası-Söke, Kuşadası-Söke ayrımı-Davutlar yollarıdır.

DEMİRYOLU

Aydın ilini batı-doğu doğrultusunda kat eden demiryolu üzerinde Söke, Germencik, İncirliova, Aydın Merkez, Köşk, Sultanhisar, Nazilli, Kuyucak ve Buharkent ilçeleri bulunmaktadır. Aydın il hudutları dâhilinde toplam demiryolu uzunluğu Söke-Buharkent arası 134,6 km'dir. Bunun 169 adedi serbest hemzemin geçit, kalan 9 adedi bekçili/bariyerli hemzemin geçittir. İl dâhilinde sadece Kuyucak-Horsunlu istasyonları arasında 34.20 uzunluğunda bir adet tünel vardır. İzmir-Aydın-Denizli arasında tamamlanan hızlı tren projesi ile demiryolu işletmeciliği daha modern hale gelmiştir.

DENİZYOLU

Kuşadası Limanı'ndan denizyolu ulaşımı sağlanmaktadır. Güvercin ada mendireğinin yapılmasıyla korunaklı hale gelmiştir. Limanın rıhtım uzunluğu 971 metre, su derinliği ise 15 metredir. Limanın gemi kabul kapasitesi 6'dır. Kuşadası limanı Türkiye'de denizyolu ile en fazla giriş-çıkış yapılan limandır. Kuşadası ilçesinde ayrıca bir yat limanı mevcut olup, 630 adet yat kapasitesi ile yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir. Diğer yat limanı ise 580 deniz, 600 kara kapasiteli olarak Didim ilçesinde bulunmaktadır ve 2009 yılında hizmete açılmıştır. Ege adalarında turistik ring yaparak Efes turu için günü birlik yabancı turist getiren yolcu gemileri, yatlar ve motorların yanı sıra, feribotlarla da Kuşadası-Sisam seferleri devamlı yapılmaktadır.

HAVAYOLU

Aydın İl Merkez Tepecik Beldesinde, daha önce Çıldır isimli, küçük çapta uçak, helikopter iniş ve kalkış işlemleri ile paraşüt eğitimlerinde kullanılan bir Havalimanı bulunmaktadır. Aydın - Çıldır (Stool tipi) Havaalanı 1990-1993 arasında tamamlanmıştır. Çıldır Havalimanı 2006 yılından itibaren, Askeri bir havalimanı olarak faaliyet göstermektedir. Havaalanı pistinin uzunluğu 1,435 metre olup, bu haliyle yalnızca pervane tipi uçakların iniş -kalkış yapabilmesine müsaittir. İzmir havalimanı 130 km. uzaklıktadır. İle gelen turistler İzmir Adnan Menderes Havaalanından ve küçük çaplı da olsa Selçuk (Stool tipi) Havaalanından yararlanmaktadırlar. Çıldır Havalimanının genel kullanıma açılması için ilimizde faaliyet gösteren tüm kurum /kuruluşlar tarafından lobicilik faaliyetleri yürütülmektedir.

TARİHÇE

Tüm Batı Anadolu'da olduğu gibi Aydın ve yakın çevresindeki yerleşme yapısında meydana gelen asıl değişimlerin başlangıcı, M.Ö. 1200 yıllarında Balkanlarda oluşan Kavimler göçüyle başlamıştır. Balkanlarda yaşayan Traklar, Boğazlar yoluyla ya da daha güneyde Ege Denizi'nden geçerek Batı Anadolu'ya ulaşmışlardır. Trak kabileleri göçebe olmalarına rağmen, Büyük Menderes Ovası'nın kenarlarına yerleşmeler kurarak göçebelikten vazgeçmiş ve buradaki tarıma uygun şartların da yardımıyla tarla kültürüne yönelmişlerdir. Aydın'ın temelini oluşturan Tralleis antik şehri de bu yerleşmelerden biri olmuştur. Aydın'ın yaklaşık 1,5 km. kuzeyinde Topyatağı denilen alanda kurulan ve bugüne ulaşan gymnasiumunun kemer kalıntıları nedeniyle halk arasında Üçgözler olarak da bilinen Antik kentin, nekropol alanının günümüzde Kemer, Girne ve Zafer mahallelerine kadar uzandığı ortaya çıkmıştır. Tralleis'in Trakya'dan göç eden bazı Tiral kabileleri tarafından kurulduğu ve ismini de bu kavimden aldığı başta Strabon olmak üzere bugüne kadar Trallies hakkında en geniş çalışmalardan birini yapan Rayet ve Thomas gibi birçok araştırmacı tarafından da belirtilmiştir.

M.Ö. 546 yılında Lidya Krallığı'na son veren Persler'in egemenliğine giren Trallies, M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişiyle diğer birçok Anadolu şehri gibi gönüllü olarak Makedonyalıların egemenliğine girmiştir. Tralleis, M.Ö. 323 yılında İskender'in ölmesiyle onun komutanlarından biri olan Antigonos'un egemenliği altında kaldıktan sonra, M.Ö. 281 yılında Suriye Krallığı (Selevkoslar)'na bağlanmıştır. M.Ö. 190 yılına kadar bu krallığın yönetiminde olan şehir, bu tarihten sonra Büyük Menderes Nehri'nin kuzeyindeki tüm şehirler gibi Bergama Krallığı'nın yönetimine geçmiştir. Bergama Krallığı, Büyük Menderes Nehri'nin kuzeyindeki tüm bu şehirleri vergiden muaf tuttuğu gibi, gelişmeleri için de her konuda destek olarak daha

iyimser bir yönetim uygulamıştır. Nitekim şehir bu dönemde Anadolu'nun en değerli heykeltıraşlık örneklerini verdiği gibi, halka açık ünlü bir tiyatro, gymnasium ve Bergama Krallığı için büyük saraylar yaptırması ve çok iyi nitelikli ve kıymetli sikkeleri basması ekonomilerinin de zirvede olduğuna işaret etmektedir.

M.Ö. 133 yılından itibaren Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine giren şehir, büyük bir olasılıkla M.Ö. 26 yılında meydana gelen şiddetli bir depremle büyük zarar gördüyse de bu imparatorluk döneminde doğu-batı yönlü transit ticaretin daha da sistematik hale gelmesiyle hızla toparlanarak nüfusu artmış ve Orta Menderes Ovası'nın başlıca merkezi haline gelmiştir. Nitekim Tralleis'in I. yüzyılda tiyatrosunun seyirci kapasitesi ve diğer bir takım binalarının büyüklükleri dikkate alınarak o dönemde şehirdeki nüfusun 3.750 kişi olduğu tahmin edilmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Tralleis, tüm Batı Anadolu şehirleri gibi eski önemini kaybetmiştir. Bizans'ın doğudaki komşusu olan Sasanilerle yüzyıllar süren savaşları her iki devleti zayıflatmış, bu durum ise daha güneyde İslâm dininin de etkisiyle önemli bir güç haline gelen Araplar için iyi bir fırsat yaratmıştır. Araplar, Anadolu içlerindeki hücumlarından sonra, Ege Denizi'nde de etkili olmaya başlamışlardı. Akınların giderek yoğunlaşması birçok Batı Anadolu şehri gibi Tralleis'in fizikî yapısında da değişiklik yapılmasına neden olmuştur. Roma zamanında tepelerin eteklerine doğru yayılmış olan Trallies, 685-695 yıllarında güvenlik nedeniyle tekrar tepedeki düzlüklere geri çekilmeye başlamış ve şehrin korunaksız olan kesimleri surlarla çevrilmiştir. Arapların giderek artan deniz akınlarıyla adalardaki ve Ege kıyılarındaki nüfus, daha güvenli olan iç bölgelerdeki yerleşme merkezlerine çekilmiştir. Güvenlik açısından oldukça korunaklı bir konuma sahip Tralleis de bu yerleşmelerden biri olup göçler nedeniyle nüfusun 950 yılında 36.000'e kadar yükseldiği kaydedilmiştir. Hem artan nüfusun etkisi hem de Arap saldırılarının giderek azalmasıyla şehir, tekrar tepelik alandan Büyük Menderes Nehri'ne doğru gelişmeye başladıysa da doğuda Moğol akınlarından kaçan çok sayıda Türk kabileleri Batı Anadolu'daki Bizans-Selçuklu sınırına yığılmalıyla şehirde güvenlik sorunu tekrar ön plana çıkmıştır. Bu nedenle 1278 yılında Tralleis, İmparator Andronicus Palaeologus tarafından tekrar güvenli bölge olan tepelik alanda kurulmuş, ancak su kanallarının tam olarak inşa edilmemesi sonucu ortaya çıkan su sıkıntısı nedeniyle, bu tam olarak başarılamamıştır.

XIII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu Selçukluların merkezi idaresi, Moğol egemenliği altına girerek zayıflamasıyla Batı Anadolu'daki uç beyleri kendi başlarına hareket etmeye başlamış ve beyliklerini kurmuşlardı. Bu beyliklerden biri olan Menteşe Beyliği, doğudan gelen Türkmen göçleriyle iyice güçlenerek 1261 yılında Karia sahillerine (bugünkü Muğla ili sahilleri) akınlar düzenlemeye başlayıp, 1278 yılında Tralleis'i kuşattı. Oldukça korunaklı olan Tralleis, uzun süre dayandıktan sonra susuzluk nedeniyle 1282 yılında Türklere teslim oldu. Şehrin Türkler tarafından zaptıyla zarar gören tepelik alandaki yerleşme, muhtemelen bu dönemde meydana gelen depremle de çok zarar görmüştü. Bu nedenle tepelik yerdeki eski yerleşme alanı Türkler tarafından iskân yeri olarak kullanılmamış, şehir bu alanın hemen güney eteğinde yer alan birikinti konisinin kök kısmına kurulmuştur. Eski yerleşme yerinin Türkler tarafından kullanılmamasında bu alandaki suyun yetersizliği de başlıca nedenlerden biri olmuştur.

Menteşe Beyliği'ne bağlı Aydın ve çevresi 1310 yılında Aydınoğulları Beyliği'nin egemenliğine girmiştir. Tralleis, Menteşe Beyliği tarafından manzarasının güzelliği nedeniyle Güzelhisar olarak adlandırılırken, Aydınoğulları eline geçtikten sonra Aydınoğlu Mehmed Bey'in Güzelhisar'a babasının adını vermesiyle şehir bundan sonra Aydın Güzelhisarı olarak anılmaya başlanmıştır. Şehre Aydın isminin verilmesine rağmen, Aydınoğlu Mehmed Bey'in beyliğin merkezini Birgi olarak seçmesi, Aydın Şehri'nin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Osmanlılar, Aydınoğullarını 1426 yılında ele geçirdikten sonra bu bölgeye "Aydın Eli" veya "Liya-i Aydın" adını vererek bir sancak olarak yönetimlerine almışlardır. Sancağın merkezi Tire olurken, Aydın Güzelhisarı, Tire'ye bağlı bir kaza merkezi olmuştur. Bizans'tan sonra Osmanlı döneminde de İstanbul'un başlıca ticaret merkezi olması ve Anadolu'dan geçen kuzeybatı transit ticaret yolunun eski önemini korumasıyla Batı Anadolu bu yolun dışında kalmaya devam etmiş ve buradaki yerleşme merkezleri de giderek küçülmüşlerdir. Aydın Güzelhisarı Fatih dönemindeki 1451 yılına ait bir tahrir defterine göre; Mahalle-i Cami, Kilise Cami, Hacı İsa, Köprülü, Kadı, Hisaryakası ve Yenice olmak üzere yedi mahalle ve tamamı Müslümanlardan oluşan 970 kişi nüfusuyla küçük bir kasabaydı.

1529 yılında nüfusu daha da azalarak 500'e kadar inen merkezde; medrese, 7 mescit, cami, kervansaray, mumhane ve 4 zaviyesi bulunmaktaydı. Nüfus azalışına bağlı olarak mahalle sayısının 1530 yılında Mahalle-i Kilise Mescit, Hisaryakası, Cemal, Cami, Köprülü ve Sinli olmak üzere 6'ya düştüğü kaydedilmiştir.

1573 yılına gelindiğinde ise Sinli dışında diğer mahallelerin varlıklarını devam ettirdikleri tespit edilmiştir. Araştırmalardan Sinli Mahallesi yerine Yenice Mahallesi'nin ortaya çıktığı ya da isim değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Aydın Güzelhisarı, XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar küçük bir kasaba iken, bu yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın başlarında hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Öyle ki şehir 1573 yılında 6 mahalle ve 600'e yakın nüfusuyla küçük bir yerleşme merkezi durumundayken, XVII. yüzyılın ikinci yarısında mahalle sayısı 20'ye ulaşmıştır. Mahalle sayısının artması ise buranın nüfus ve buna bağlı olarak hızlı bir alansal gelişme gösterdiğine işaret etmektedir. Bu dönemde şehirdeki hızlı gelişmenin sadece Aydın ile sınırlı olmadığı, Anadolu genelindeki birçok şehirde meydana geldiği ortaya çıkmaktadır. Belirtilen gelişme şehirlerin kendi nüfus artışlarıyla değil, Celali isyanları nedeniyle köylerden gelen göçlerle olmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun ticareti dolayısıyla da ekonomisi kapütilyasyonların da etkisiyle sanayileşen Avrupa'nın etki alanı içine girmişti. Artan ticaretin batıyla ulaşım açısından en kısa ve kolay yolu olan İzmir ve Kuşadası limanlarından yapılmaya başlanması, Büyük Menderes Ovası'ndaki eski transit ticaret yollarının tekrar önem kazanmasını sağlamıştır. Belirtilen gelişme bu yol üzerindeki şehirlerin fiziki ve nüfus açısından gelişmesinde kendini göstermiştir.

Aydın Güzelhisarı XVII. yüzyılın ortalarında (muhtemelen 1653 yılında) merkezi Aydın olan bir depremle büyük zarar görmesine rağmen hem göçlerle hem de transit ticaret yolu üzerinde yer almasından dolayı artmaya başlayan ticaretiyle gelişimini XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra da sürdürmüştür. Nitekim 1671 yılında şehre gelen Evliya Çelebi burada 6770 ev, 56 cami ve mescit, 200 tabakhane, 70 boyahane, 47 helva imalatçısı, 600 dükkân, 9 han, 40 kahvehanenin bulunduğunu ve mahalle sayısının da 26 olduğunu belirtmiştir. Ayrıca gezginin, şehrin uzunluğunun Tabakhane Deresi boyunca 1700 adım (yaklaşık 1500 m.), genişliğinin ise batıda Kemer Mahallesi ile doğuda Orta Mahallesi arasında 1000 adım (yaklaşık 900 m.) olarak yer aldığını belirtmesi, şehrin özellikle dere boyunca güneye doğru geliştiğini göstermiştir. 1683 yılında yapılan Süleyman Bey Camii dikkate alındığında, bu yüzyılın sonuna doğru şehrin güney sınırının bugünkü istasyon meydanına kadar uzandığı anlaşılmaktadır.

XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar çeşitli isyanlara sahne olan Aydın Güzelhisarı, sahip olduğu konumu nedeniyle gelişimini XVIII. yüzyıl boyunca da sürdürmüştür. XIX. yüzyıl başlarında ise (1811) Aydın sancak merkezinin Tire'den Aydın Güzelhisarı'na geçmesi ve ardından 1826 yılında eyalet merkezi olması, bu gelişmeyi kanıtlar niteliktedir. Bunu şehirde artan nüfus ve fizikî yapısından da anlamaktayız. Nitekim 1843 yılında Aydın'a gelen Texier de şehrin birbirine iki taş köprü ile bağlanmış Eudan (Tabakhane) Deresi'nin iki yamacı boyunca yoğun ticaretin yaşandığı ovaya doğru gelişen, bölgenin en önemli yerleşme merkezlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Bundan bir yıl sonra yapılan temettü sayımında ise şehrin 17.745 nüfusu ve 21 Müslüman, 3 gayri müslim olmak üzere toplam 24 mahalleden meydana geldiği kaydedilmiştir. Bu mahallelerden Kemer, Köprülü, Ramazan Paşa, Hasan Efendi, Orta ve Cuma varlıklarını günümüze kadar devam ettirirken, geriye kalan mahalleler ise şehrin gelişimine bağlı olarak zamanla yapılan yeni bölümlenmeye göre yeni isimler alan mahallelerin içinde kalmıştır.

XVIII. yüzyıl sonuna kadar Aydın Güzelhisarı; bugünkü İzmir, Denizli, Manisa, Muğla ve Aydın'dan oluşan geniş bölgenin idarî merkezi iken, İzmir'in ulaşım ve dolayısıyla ticarete giderek daha da önem kazanmasına bağlı olarak XIX. yüzyıl ortalarından itibaren vilâyet merkezi özelliğini kaybetmiştir. Belirtilen gelişme Aydın'ı kısmen olumsuz etkilemişse de İzmir-Aydın demiryolunun inşası ve batının gelişen sanayisine bağlı olarak giderek artan transit ticaretin de etkisiyle şehir gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim V. Cuinet, 1890 yılına ilişkin olarak Aydın Güzelhisarı nüfusunun 36.250 olduğunu belirtmektedir ki buna göre şehrin nüfusunda yaklaşık 50 yıllık bir sürede %100'ü geçen bir artış olduğu anlaşılmaktadır.

Aydın Güzelhisarı; XIX. yüzyıl sonlarına doğru da gelişimini sürdürmüş ve mahalle sayısı 27'ye yükselmiştir. Ayrıca bu yüzyılın sonuna doğru şehrin sadece Aydın ismiyle anılmaya başlandığı, Güzelhisar isminin ise bir mahalle adı olarak kullanıldığı görülmektedir. Şehrin gelişimini XX. yüzyıl başlarında da devam ettirdiğini 1908 tarihli salnameden anlamaktayız. Buna göre şehirde 9621

hane, 1777 dükkan, 45 han, 8 hamam, 27 un değirmeni, 125 cami ve mescit, 105 dabakhane, 5 kiremithane, 7 fabrika, hükümet konağı, belediye, depo-yu hümayun, hapishane, 3 karakol, askerlik dairesi, redif deposu, telgraphane, Duyun-i Umumiye İdaresi, Ziraat Bankası Şubesi, reji idaresi, maarif idaresi, cebehane, 5 manastır, metropolithane, Ziraat Ticaret ve Sanayi Odası, 3 Gureba hastanesi, 2 havra, 4 kilise, idadi (lise), 4 erkek okulu, 2 kız okulu ve hapishane okulu bulunmaktaydı.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde sonu gelmez savaşlarla genelde bütün Osmanlı toprakları devamlı nüfus kaybetmiştir. Buna rağmen, Aydın nüfusunun artarak 40.000'e ulaşması ve şehrin gelişmesi yine bu savaşların etkilerinden kaynaklanmıştır. Nitekim Balkan Savaşı sonunda göçlerle gelen nüfusun 3000 kadarının şehre yerleştirilmesi sonucunda, 1913 yılında kurulan Meşrutiyet Mahallesi buna tipik bir örnek oluşturmaktadır.

I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Aydın ve yakın çevresinin büyük kısmının Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle birkaç gün içinde şehir yakılıp yıkılmıştır. Öyle ki XX. yüzyıl başlarında 40.000 olan şehir nüfusu, bu işgal sonucu çevre yerleşmelere göçler nedeniyle 1000 kişinin altına kadar düşmüştür.

Aydın'da 1895 yılında meydana gelen depremden sonra genelde ahşap binalar inşa edilmesiyle şehrin o dönemde dar, dolambaçlı ve çıkmaz sokakları içeren Türk- İslâm dokusuna sahip olması bu işgal sırasındaki yangının şehre çok büyük zarar vermesinde etkili olmuştur. Böylece şehirde Aydınoğulları ve Osmanlılara ait birçok tarihî eser ve sahip olunan Türk-İslâm dokusu tamamen yitirilmiştir. Öyle ki Aydın daha 1895 yılındaki depremin etkisini atlattıktan sonra 3 yıldan fazla süre işgal sonunda başta şehrin fizikî, sosyo-ekonomik yapısı olmak üzere, birçok alanda büyük bir yıkıma uğramıştır. Cumhuriyet döneminin ilk genel nüfus sayımı olan 1927 yılına göre Aydın Şehri nüfusunun 11.978 olduğu tespit edilmiştir ki şehrin 1900'lerin başında nüfusunun 40.000 kadar olduğu düşünüldüğünde, 30 yıla yakın bir süre içinde nüfusunun $\frac{3}{4}$ 'nü kaybettiği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Aydın, Cumhuriyet yönetimine, nüfusunun büyük bir çoğunluğunu yitirmiş, sosyo-ekonomik yapısı bozulmuş ve fiziksel bakımdan da tam bir harabe olarak girmiştir.

Cumhuriyet rejiminin devraldığı Aydın'ın, Yunan işgali nedeniyle Güzelhisar, Kurtuluş ve Köprülü mahallelerinin çok az bir kısmı dışında hemen hemen tamamı yanmıştı. Yanmış şehri yeniden kurmak için ilk olarak 1923 ve ardından 1926 yılında planlı bir şekilde imar etmek amacıyla o dönemin belediye başkanı Fuat Şahin Erçalın tarafından şehrin imar planı hazırlatılarak imar faaliyetine başlanmıştır. İlk imar haritalarından sonra yanmış ve çoğu enkaz halinde bulunan dolambaçlı ve çıkmaz sokaklı Türk-İslâm yapısına sahip şehir dokusunda, yeni yollar açılarak yangın yerleri temizlenmiş ve şehir ızgara planlı olarak yeniden düzenlenmiştir. "Yangın Yeri Planları" olarak adlandırılan bu planlara göre birbirini dik kesen cadde ve sokaklar ile geometrik biçimli düzgün yapı adaları ızgara planı olarak düzenlenmiştir. Yangın yeri planlarının uygulanmasına 1925 yılında birbirini dik kesen Gazi ve Hürriyet caddelerinin açılması başlamıştır. Bu dönemde şehir, iki bulvarın çevresinde 400-500 metrelik yarıçaplı bir daire içerisinde yer almaktaydı. Bunu 1930'lara kadar açılan yeni cadde ve sokaklar takip etmiş böylece şehir, çevresine doğru ızgara planlı olarak giderek yayılmaya başlamıştır.

Şehirdeki gelişmeye bağlı olarak 1923 yılında hazırlanan imar planının yetersiz kalmasıyla 1939 yılında yeni bir imar planı hazırlanması gereği ortaya çıkmıştır. 1940'lı yıllara gelindiğinde şehirde en önemli imar faaliyetinin başında bu dönemde kurulan yapı kooperatifi gelmektedir. Bu yapı kooperatifi, 1922 yılından 1940 yılına kadar Yunan harabelerinin örneği olarak kalan ve batısında Tabakhane Deresi güneyinde ise Gazi Bulvarı'nın yer aldığı alanda faaliyete başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın olumsuzluklarına rağmen inşaat çalışmaları büyük gayretlerle hiç kesintiye uğramadan devam etmiştir. Her yönüyle yeniden imar edilen bu alanda, yeni bir mahallenin oluşturulmasına karar verilmiştir. Ovaya hakim konumundan dolayı Aytepe semti olarak da anılan şehrin bu kesimi, Zafer Mahallesi olarak adlandırılmıştır. Böylece bu yapı kooperatifi sayesinde bir yandan şehir planlı bir şekilde doğu ve kuzeye doğru gelişmiş, diğer yandan nüfus artışına bağlı olarak giderek artan konut açığı kapatılmıştır.

Bu dönemde şehrin yatay fizikî gelişimi yine kuzeydoğusunda yer alan Pınarbaşı mevkiinin düzenlenmesiyle devam etmiştir. Aydın halkının mesire yeri olan bu alanda bir kültür parkının inşasına başlanmıştır. Sonuçta 1923 yılından 1950 yılına kadar yoğun imar faaliyetine rağmen, 175 hektarlık alanıyla şehir ancak Cumhuriyet dönemi öncesi durumuna kavuşabilmiştir.

1950 ve takip eden dönemde tarımda makineleşme, karayollarındaki gelişmeler ve şehirlerdeki çekiciliğin de etkisiyle kırsal kesimden artan göçlerle giderek hız kazanan şehirleşme olgusu, tüm Türkiye genelinde olduğu gibi Aydın'da da etkisini göstermiştir.

Şehir nüfusunun artışında iç göçlerle beraber dış göçler de etkili olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus mübadelesiyle daha sonraki yıllarda ise gerek kendi istekleriyle gerekse buldukları ülkelerden soydaşlarımızın zorunlu göçe tabii tutulmaları nedeniyle 1911 yılından başlayarak farklı yıllarda ve miktarlarda 1994 yılına kadar şehre toplam 6820 göçmen gelmiştir. Aydın'a sürekli gelen göçmenlere sadece 1953 yılında 500 adet göçmen evinin yapılması, yurtdışından gelen göç miktarının şehrin fiziksel şekillenmesinde önemli bir etki yaptığını göstermektedir. Aslında şehrin bu dönemde alansal olarak büyümesinin başlangıcını göçmenler için yapılan konutlar oluşturmuştur. Nitekim İmar ve İskân Bakanlığı ve belediyenin katkılarıyla başta Kemer ve Mesudiye mahalleleri olmak üzere, Orta Mahallesi sınırları içerisinde yer alan İlicabaşı semti ile o döneme kadar yerleşmeye açılmayan Denizli-İzmir devlet kara yolunun güney kısmındaki Tellidede semtinde göçmen konutları yaptırılmıştır.

1950'lerden sonra şehirde gerçekleşen nüfus artışı daha yeni toparlanmaya başlamış olan Aydın'ı hazırlıksız yakalamış ve şehir ilk kez gecekondu olgusuyla tanışmıştır. 1950'lere kadar güneydeki tarımsal alanlar dikkate alınarak oluşturulan yapılaşma, bu dönemdeki hızlı göç karşısında tarımsal alanların iskâna açılmasına neden olmuştur. Şehrin güneyindeki büyüme 1953 yılında bir çevre yolu niteliğindeki Denizli-İzmir devlet kara yoluna doğru hızlanmış ve ardından güneyde oluşan yerleşme noktalarına sıçramıştır. Aydın'daki bu hızlı ve kontrolsüz gelişme, 1951 yılında A. Kömürcü tarafından hazırlanmış olan yürürlükteki imar planının 1959 yılında yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur.

Bundan sonraki dönemde de iç göçlerle şehirde yapılaşma devam etmiştir. Orta Mahallesi sınırları içerisinde şehrin en büyük sanayi tesisi olan Aydın Tekstil Fabrikası'nın ve hemen batısında birinci sanayi sitesinin bu dönemde devreye girmesi özellikle iç göçlerle gelen nüfusun bu iş yerleri çevresinde ve şehrin güneybatı kesimlerinde yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Belirtilen alanlarda göçle gelen nüfusun yoğunlaşmasında buradaki arazi fiyatlarının daha düşük olmasının yanında, önceden göç eden nüfusun da bu alanlara yerleşmeleri nedeniyle akrabalık ilişkileri önemli rol oynamıştır. Böylece şehrin güneyinde başta Tellidede çevresi olmak üzere hem nüfus açısından hem de alan açısından büyümesi giderek muhtarlık hizmetlerini güçleştirmiştir. Bu nedenle Denizli-İzmir devlet kara yolunun güneybatısında 1967 yılında Osman Yozgatlı adında yeni bir mahalle kurulmuştur.

Bu dönem içerisinde şehrin güneyindeki gelişmeler, genelde düşük kalitede ve kaçak yapılaşma şeklinde kendini gösterirken, kuzeyindeki gelişmeler yapı kooperatiflerinin etkisiyle planlı olarak gerçekleşmiştir. Hemen hemen her yönden büyüyen şehrin dönem sonunda 387 hektara ulaşmasıyla 20 yıllık sürede yaklaşık 2,5 katı artışı tespit edilmiştir. Büyümenin yürürlükteki imar planını aşması ve başta güneyde olmak üzere, kuzey ve kuzeydoğu mahallelerinin dış kısımlarında kaçak yapılaşma şeklinde kendini göstermesi, 1968 yılında yeni bir imar planının hazırlanmasını gerektirmiştir.

Türkiye genelinde olduğu gibi Aydın'da da 1965 yılında yurtdışına başlayan göçler, 1970 yılı başında şehirde en üst seviyeye çıkmıştır. Öyle ki bu dönemde yayınlanan yerel gazetelerde yurtdışına göçlerin artmasıyla şehirde işçi sıkıntısının çekildiği ve bu nedenle Aydın linyit ocaklarının bile işletilemez duruma geldiğinin belirtilmesi, şehirden dışarıya olan bu göçün etkinliği hakkında dolaylı da olsa bize bilgi verebilmektedir. Yurtdışı göçleri, şehirde 1955 yılından itibaren oldukça yüksek olan nüfus artışını ilk kez 1970'lerin başında % 3'lere kadar gerilemesinde etkili olmuştur. Nüfus artışındaki azalma, Aydın'a bu döneme kadar kaçak yapılaşma alanlarının ıslah edilerek yeni imar planına göre düzenlenmesi ve gecekondulaşmayı önlemek için konut alanlarının oluşturulması fırsatını vermiştir. Ancak, 1971 yılında Aydın-İzmir devlet kara yolu üzerinde kurulmaya başlanan ikinci sanayi sitesi ile ardından 1978 yılında kurulan üçüncü sanayi sitesinin ve yörede gittikçe artan tarımsal faaliyetlerin şehre tekrar iç göçü hızlandırdığı söylenebilir.

İç göçlerle beraber giderek artan nüfus, kendisini yapılaşma üzerinde de göstermiştir. Söz konusu yapılaşma 1950-1970 döneminin aksine genellikle kooperatifler aracılığıyla olduğundan daha sağlıklı ve imar planı doğrultusunda gerçekleşmiştir.

1970-1990 döneminde gecekonduların ıslah bölgelerinin oluşturulması ve yapılaşmanın kooperatifleşme yoluyla yapılması, mevcut imar planının genelde başarıyla uygulanmasına yardımcı olmuştur. Ancak hızlı artan nüfus karşısında şehrin kuzey kısmının dağlık ve sit alanı olması, güney kısmının zengin tarımsal topraklar içermesi, yapılaşmayı dikey yönde de arttırmıştır. Dikey yönde yapılaşma ve yoğunlaşma daha çok şehrin ana caddeleri ve çevresinde kendini göstermiştir. Bu döneme genel olarak bakıldığında şehrin batı ve kuzeye doğru geliştiği ama asıl büyük gelişmenin güneye ve doğuya doğru gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca büyümenin sadece yatay olarak değil, eski mahallelerde giderek artan yoğunlaşma nedeniyle dikey olarak da gelişmesi, bu mahalleler içinde de yeni mahallelerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Aydın 1990'da 100 bini geçen nüfusuyla bugüne kadarki en büyük gelişmeyi bu dönemde yaşamıştır. Gelişme şehrin bütün yönlerde olmasına rağmen, özellikle kuzey ve batı kesimlerde daha geniş ölçekte meydana gelmiştir. Dönem başında şehir ilk olarak kuzey kesimde gelişme kaydetmiştir. Zafer Mahallesi'nin kuzeyinde Kepez semti olarak da bilinen kesimde 1991 yılında 2000 dönümlük bir alan, Adnan Menderes Üniversitesi'nin merkez kampüsü için imara açılmıştır. Bu dönemde şehirdeki en büyük gelişme, belediyenin de etkisiyle batı ve kuzeybatı kısımda yaşanmıştır. Belediye daha önceki dönemlerde yaşamış olduğu kaçak yapılaşmayı bir daha yaşamamak için bir yandan alt yapısını hazırlayarak ucuz arsa üretmiş, diğer taraftan üst yapılaşmanın da sağlıklı olması için kooperatifleşmeye destek vermiştir. Böylece şehir bir yandan uygulanmak istenen imar planı doğrultusunda şekillendirilirken, diğer taraftan gecekondulaşma önlenerek farklı ekonomik seviyelerdeki halkın konut ihtiyacı karşılanmış ve sağlıklı bir yapılaşma meydana getirilmiştir. Benzer uygulama aynı oranda olmasa da İzmir-Denizli devlet kara yolunun güneyinde de yapılmıştır.

Şehirde kurulan üniversite ve gelişmeye başlayan sanayi ile artan ticari faaliyetler sonucunda yatay büyümenin yanında dikey büyümenin de giderek artması, planlamada yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Yürürlükte bulunan 1983 yılındaki imar planı yaklaşık 1500 hektarlık alana, planlama kararları getirmesine rağmen, özellikle şehrin giderek gelişen güney kesimindeki taşmalar karşısında yetersiz kalmıştır. Şehrin güneybatısındaki Zeybek Mahallesi gibi güneydoğu kısmı da sanayiye bağlı olarak büyümüştür. 100 hektarlık alan içerisinde planlanan ASTİM'in organize sanayi bölgesi yatırım programına alınmasıyla 650 hektarlık ikinci bir kısım eklenmiştir. Gittikçe artmaya başlayan sanayi ve ticari faaliyetleriyle şehirde üniversitenin kurulup gelişmesi, Aydın'a bugüne kadarki en büyük alansal gelişimi sağlamıştır.

Aydın Şehri'nin, etki alanında güçlü bir tarımsal potansiyel ve yoğun bir kırsal nüfusu barındırması, buna bağlı olarak artan ticari ve sanayi faaliyetleri ve üniversitesiyle beraber gelişimi giderek artmaktadır.

DOĞAL, TARİHİ VE KÜLTÜREL DEĞERLER

DOĞAL GÜZELLİKLER

DİLEK YARIMADASI

Söke üzerinden Güllübahçe yönüne devam edip, Doğanbey köyüne geçilip 60-70 dakikalık bir otobüs yolculuğundan sonra eski Doğanbey köyüne varılır. Menderes Deltası'na 2-3 km'lik bir uzaklıkta deniz seviyesinden 60-70 m. yükseklikte, bölgeye hâkim bir konumdadır. Dağın güney yamacı ormanlıktır. 2-3 saatlik bir patika tırmanışından sonra inişe geçilir. Bitki örtüsü harika ve çok çeşitlidir.

Söke - Milas karayolu göl kenarından geçer. Ilgın, Zeytin ve Kızılcamdan oluşan bitki örtüsü vardır. 2003 yılı kış ortası kuş sayımında 200.000'den fazla su kuşunun gölde konakladığı belirlenmiştir. Tepeli Pelikan, Cüce Karabatak, Flamingo, Akkuyruklu Kartal, Kaşıkçı kuşu bölgenin belli başlı kuş türleridir. Özellikle Kaşıkçı Kuşu göldeki adacıklarda birkaç yuva yapmakta, Akkuyruklu Kartal göl yakınındaki Beşparmak Dağlarında üremektedir.

BAFA GÖLÜ

KARABAĞLAR KANYONU

Karabağlar Kanyonu sulu bir kanyon olup 2,5 km uzunluğundadır. Aşağı Görle Köyü'ndeki Görle Kanyonu ile birleşmektedir. Kanyon girişi Karacasu Karabağlar köyü ile Aşağı Görle Köyü arasındaki yolda yer almakta ve suyu Kemer Baraj Göleti'ne dökülmektedir. Başlangıçta derinliği az olan kanyonda ilerledikçe derinlik 50 m.yi bulmaktadır. Genişliği kimi yerde bir insanın geçebileceği kadar daraltmaktadır. Kanyonda ip inışı gerektiren 3 adet şelale vardır. Köy yolundan kanyonu gözlemlemek mümkündür. Başlangıç ile bitiş arasında 200 metrelik irtifa farkı vardır.

Aydın merkezden yaklaşık 25 km uzaklıkta olup il merkezinin kuzeyinde yer alan Cevizli Dağında 1200 metre yükseklikte bulunur. Kızıl çam, karaçam ve ardıçlardan oluşan hakim bir bitki örtüsüne sahiptir.

PAŞA YAYLASI

BEŞPARMAK DAĞLARI

Aydın ve Muğla İli sınırları içinde bulunan Beşparmak Dağları (Latmos), Batı Anadolu'nun, doğal güzellikleri açısından en etkileyici ve arkeolojik bulgular açısından en zengin yerlerinden biridir. Bu coğrafyada 8000 yıldır devam eden insanlık izleri, Neolitik Çağ'dan Osmanlı Dönemine ve günümüze kadar uzanmaktadır. Latmos'un benzersiz kayalık arazisi, sayısız mağaraları burada yaşayan insanları çok etkilediğinden kutsal bir dağ olarak tanımlanmıştır.

Karacasu, eski bir yerleşim yeridir, yerleşik düzene ne zaman geçildiği bilinmemektedir. Bizans tarihi kaynakları ve söylencelere göre, ilçe ve çevresi 1071 Malazgirt Meydan Savaşı'ndan sonra iskân edilmiştir. Selçuklu kabilesi Dağhanlardan Eymür Aşireti, Ataeymür Beldesi'nin bulunduğu yere, Ayhanlardan Yazırlı Boyu, Yazır Köyü civarını yurt edinmiştir. Karasül Oymağı ise Cuma Mahallesi'nin bulunduğu yerde Karacasu Köyünü kurmuşlardır.

KARACASU YAYLALARI

DOĞANBEY KÖYÜ

Köyün ilk ismi Rumca 'odalar' anlamına gelen Domatia'dır. İsmi bir avlu çevresindeki kutu kutu odalardan oluşan ev mimarisinden almıştır. Bu isim zamanla Domatça, sonra Doğanbey, sonra da Eski Doğanbey olmuştur. Aydın ili Söke ilçesine bağlı yerleşim birimi, eskiden Antik Thebai kentinin bir uzantısıdır. 19.YY'ın sonlarında Padişah II. Abdülhamit Han tarafından Ege adalarının ihtiyaçlarını temin için ticaret merkezi olarak harabelerin üzerine yeniden kurdurulmuştur.

Caferli Köyü Aydın iline 76 km, Kuşadası ilçesine 15 km uzaklıkta olan Yörük köyü Caferli'ye, Kuşadası-Söke yolunun Yaylaköy mevki sağ tarafından giden yol ile ulaşılır. Söke, Granta mezarlığına varmadan sağdaki yol takip edildiğinde köye ulaşılır. Önceleri İslam Şanlı köyüne bağlı olan bu yerleşim daha sonra Güzelçamlı'ya bağlanmış ve 1965'lerden sonra Caferli adıyla köy tüzel kişiliğini kazanmıştır.

CAFERLİ KÖYÜ

ZEUS MAĞARASI

Zeus Mağarası Davutlar Milli Parkı girişine 100-150 m. uzaklıkta, dağ eteğinde, içinden çıkan su kaynağının oluşturduğu oldukça derin, küçük havuz benzeri su birikintilerinin oluşturduğu doğal bir mağaradır. Yer aldığı tepenin üst kısmında Panionion antik kenti yer almaktadır. Tam bir doğa harikası olan mağaranın suyunun çıktığı yer tam olarak bilinmemektedir.

SIRTLANİNİ MAĞARASI

Mağara Karacasu ilçesine 13.5 km., Afrodiasia'ya ise 9.5 km. uzaklıktadır. Mağara genel anlamda bir doğa harikasıdır. 348 metre uzunluğundadır. Yaklaşık 4 metre sürünülerek girilebilen ağız kısmından sonra mağara birden büyük bir galeri halini almaktadır. Galerinin girişe yakın bölümünde görülen seramik parçaları antik bir yerleşim olduğunu düşündürmektedir. Sarkıt ve dikitler vardır.

KÜLTÜREL DEĞERLER

DEVE GÜREŞLERİ

Pehlivan develerin üzerindeki giysi ve takılar halkımızın geleneksel el emeği ve göz nuru ürünüdür. Deve güreşleri, tek hörgüçlü dişi yoz develer ile buhur adı verilen çift hörgüçlü erkek develerin eşleşmesinden meydana gelen ve "tülü" adı verilen erkek develer arasında yapılır. Davul zurna eşliğinde yapılan deve güreşleri; ayak, orta, başaltı ve baş kategorilerinde düzenlenir. Havut adı verilen bir çeşit semer takılan develer, güreşteki itişmelerde havutlardan yararlanır. Güreş esnasında rakibini yıkan, kaçırılan veya bağırılan deve galip ilan edilir.

YÖRESEL HALK KÜLTÜRÜ

Hızlı kentleşme ve modern yaşantı eğilimleri nedeniyle Aydın yöresi geleneksel giysileri çoğunlukla kırsal yerleşim birimlerinde görülmektedir. Fakat çeşitli kutlamalarda, festivallerde ve özel günlerde geleneksel giysiler görmek mümkündür. Yörükler ve Türkmenler giysilerin çok süslü, renkli ve göz alıcı olmasına özen gösterirler. Başörtüsünden takkeye, börümcek gömleğe, çuhadan işlemeli cepken şalvara, üçeteğe dek pek çok giyim eşyasının el dokuması olması ayrı bir önem taşır.

Giyimlerin vazgeçilmez parçaları olan nakışlar, oyalalar, işlemeler, sim işlemeler değişik özellikler taşır. Efe giyimi Aydın yöresinin simgesidir. Efeler, püsküllü fes, yemeni, zıbın, camadan cepken ve şalvar giyerler. Beldeki örme kuşak, şal ve deri silahlık ve baldırdaki tozluk giyimi tamamlar.

İğne oyaları, grep oyaları, kefiye oyaları, kıl dokumacılık, seramik, havut yapımı, semer eğer yapımı, ağaç işleri, hasır dokumacılığı, sepet yapımı vb.

TARİHİ DEĞERLER

SİT ALANLARI İSTATİSTİĞİ

Sit Alanı Türü	Sayısı
Arkeolojik Sit Alanı	318
Kentsel Sit Alanı	9
Tarihi Sit Alanı	4
TOPLAM	331

Tablo 42 Aydın İli SİT Alanları İstatistiği, Kültür ve Turizm Bakanlığı

KORUNMASI GEREKEN TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI

Kültür Varlığı Türü	Sayısı
Sivil Mimarlık Örneği	650

Kültür Varlığı Türü	Sayısı
Kültürel Yapılar	288
Dini Yapılar	155
Mezarlıklar	139
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	108
İdari Yapılar	75
Kalıntılar	54
Askeri Yapılar	31
Anıt ve Abideler	9
Şehitlikler	3
Korunmaya Alınan Sokaklar	1
TOPLAM	1.513

Tablo 43 Aydın İli Korunması Gereken Taşınmaz Kültür Varlıkları İstatistiği, Kültür ve Turizm Bakanlığı

ÖREN YERLERİ

AFRODISIAS

Aydın İli'ne bağlı Karacasu ilçesinde yer alır. Adını aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'den alan Aphrodisias özellikle Roma çağında Aphrodithe tapınımı ile ünlenmiş antik bir kent olup, günümüzde de çok iyi korunmuş anıt yapıları ile Türkiye'nin en önemli arkeolojik yerlerinden biridir.

Sonraki devirlerde üzerine tiyatro yapılan höyük, M.Ö. 5000'lere kadar giden Prehistorik bir yerleşmedir. M.Ö. 6. yüzyılda Aphrodisias küçük bir köydür. İlk Aphrodithe tapınağı da bu devirde yapılmıştır. Bu görünüm M.Ö. 2. yüzyılda ızgara planlı kentin kuruluşu ile değişmiştir. Bu devirde kentte, yaklaşık bir kilometrelik bir alana yayılmış 15000 insan yaşamaktaydı. M.Ö. 1. yüzyılda Roma İmparatoru Augustus Aphrodisias şehrini kişisel koruması altına aldı. Bugün ayakta kalan anıtlar ondan sonraki iki yüzyıl içinde yapıldı.

Tiyatro ve tapınak arasında etrafı sütunlarla çevrili iki meydan planlandı (Tiberius Portikosu ve Agora). Antik dünyanın en iyi korunmuş stadyumu ise kentin kuzey ucunda yer alıyordu. M.S. 3. yüzyılın sonlarında Aphrodisias Roma İmparatorluğunun Karia Eyaletinin başkenti oldu. M.S. 4. yüzyılın ortalarında da kentin etrafı surla çevrildi. M.S. 6. yüzyıldan itibaren bayındır halini ve önemini kaybetmeye başladı. Aphrodithe Tapınağı kiliseye dönüştürüldü. Küçük bir kasabaya dönen kent 12. yüzyılda tamamen terk edildi.

Bu kent antikçağın önde gelen mimarlık, sanat, heykeltıraşlık ve tapınma merkezlerindedir. Bizanslı yazar Stephanos, kentin kuruluşunu M.Ö. 13. yüzyıla kadar dayandırmaktadır. Karacasu İlçesinin 12 km. güneydoğusunda bir Karia kenti olarak kurulan Aphrodisias, altın çağını Roma döneminde yakalamıştır. Bu dönemde olağanüstü güzellikte mermer heykeller ve yapılar inşa edilmiş ve Aphrodisias stili olarak bilinen bir sanat ekolü de gelişmiştir.

Yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda kentte mimarlık ve heykeltıraşlığın yanı sıra tıp ve astronomi alanlarında da çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Kentte görülebilecek başlıca yapı

kalıntıları, M.S. 2. yüzyılda İmparator Hadrianus zamanında yapılan hamam, büyük havuzlu agora, M.Ö. 1. yüzyılda Tanrıça Aphrodite için yapılan tapınak, stadyum, tiyatro, tiyatro hamamı, odeon, piskopos sarayı, felsefe okuludur.

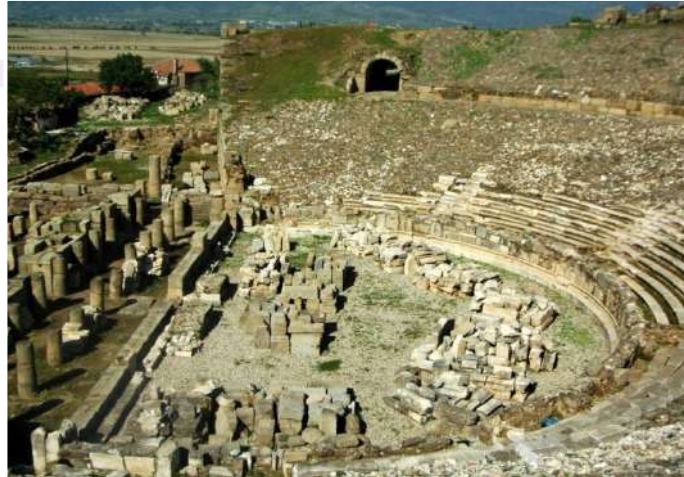
Bölge Bronz Çağı içinde önemli bir yerleşim alanıdır. Afrodiasias Ören yeri içinde bulunan ve Arkeolojik araştırmalar yapılan Akropol ve Pekmez Tepe höyükleri, Bronz Çağının bütün tabakalarını kapsayan önemli buluntular vermişlerdir. İç Anadolu Bronz Çağı uygarlıkları ürünleriyle bir arada çıkan bu buluntular, bölgede gelişmiş ticaret ve kültür alışverişi olduğunu belgelemektedir. Ayrıca, Güzelbeyli Köyü sınırları içinde bir erken Bronz Çağı Nekropolü de tespit edilmiştir.

Afrodiasias kazılarında, Akropol Tepe Höyüğü ve Afrodit Tapınağı çevresinde Demir Çağı, Lidya tipi seramik veren tabakalar, Arkaik ve Klasik Dönem yerleşimi tespit edilmiştir. M.Ö. birinci bin yıl içinde bölgenin en önemli Antik Kenti olan Afrodiasias'ta Ön Asya kökenli Tanrıça İhtar, Astarte, Anadolu kökenli Tanrıça Kybele ve Grek kökenli Tanrıça Afrodit kültlerinin birleşmesinden oluşan doğa ve bereket tanrıçası nitelikli 'Afrodiasias Afrodit'i kültü gelişmeye başlamış ve Afrodit Tapınağı kurularak şehir bir kült (inanç) merkezi haline gelmiştir.

Geç Helenistik Dönemde bölgede iki antik şehir gelişmeye başlamıştır. Afrodiasias ve Plarasa Antik Kentleri Roma Döneminde, özellikle Julius Claudius ailesinden gelen imparatorlar döneminde hızla gelişmişlerdir. Roma tarafından ayrıcalık ve özerklik tanınmış ve iki şehir ortak sikke basmışlardır. Afrodiasias, yakın çevresinde bulunan mermer ocaklarının kullanımı ile önemli bir plastik sanatlar merkezi haline gelmiştir. Öyle ki, kent sanatçıları kendilerine özgü "Manierist Stil" denilen yontu ekolünü yaratmışlardır. Bölge M.S. 4. yüzyıla kadar gelişmeye devam etmiş ve önemini korumuştur.

Bizans Dönemi'nde Afrodiasias Karia Bölgesi Baş Piskoposluğu haline getirilmiştir. M.S. 6-11. yüzyıllarda bölge siyasi, dini ve ekonomik sıkıntılarla Vizigot ve Arap akınları yüzünden önemini yitirmiştir. Bizans kaynaklarına göre 11-13. yüzyıllar arasında bölgeyi dört kez Selçuklular ellerine geçirmişler ve Karacasu toprakları Türkmen boylarınca iskân edilmiştir. Böylece bir süre Mentеше Beyliği, daha sonra da Aydın Oğulları egemen olmuşlardır. 1413 tarihinde II. Murat Karacasu topraklarını Osmanlı İmparatorluğuna katmıştır. 1867 tarihinden itibaren de Karacasu İlçesi olarak Aydın'a bağlanmıştır. Aydın İli'ne bağlı Karacasu ilçesinde yer alır. Adını aşk ve güzellik tanrıçası Aphrodite'den alan Aphrodiasias özellikle Roma çağında Aphrodithe tapınımı ile ünlenmiş antik bir kent olup, günümüzde de çok iyi korunmuş anıt yapıları ile Türkiye'nin en önemli arkeolojik yerlerinden biridir.

Alabanda antik kenti Aydın İli, Çine İlçesi, Doğanyurt köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Alabanda antik kentinin üzerinde bulunduğu Araphisar Doğanyurt Köyü'nün bir mahallesidir. Kent Çine Çayı'nın (Marsyas) 4 km. batısında Karadağ'ın uzantıları olan iki tepenin yamacına, kuzeyde Çine Ovası'na doğru yayılmıştır. Alabanda'nın yolu asfalt olup, antik kentin ortasından geçerek Alinda'ya ulaşmaktadır.

ALABANDA

Alabanda antik kenti Aydın İli, Çine İlçesi, Doğanyurt köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Alabanda antik kentinin üzerinde bulunduğu Araphisar Doğanyurt Köyü'nün bir mahallesidir. Kent Çine Çayı'nın (Marsyas) 4 km. batısında Karadağ'ın uzantıları olan iki tepenin yamacına, kuzeyde Çine Ovası'na doğru yayılmıştır. Alabanda'nın yolu asfalt olup, antik kentin ortasından geçerek Alinda'ya ulaşmaktadır. Alabanda adı Karia dilinde Ala (at), banda (yarış) anlamına

gelen kelimelerden türemiştir. Bizanslı tarihçi Stephanos, Kral Kar'ın oğlu Alabandos'un bir at yarışını kazanması nedeniyle kente Alabanda adının verildiğinden söz etmektedir. Çiçero ise Tanrılar Dünyası isimli eserinde kentin adını Kar tanrısı Alabandos'tan aldığını söyler. Daha sonra Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişinde adından söz edilmeyen Alabanda hakkındaki ilk bilgileri M.Ö. 3. yy. sonlarında öğreniyoruz. Buna göre Seleukos Kralı kente Khryisor Antiokhia adını verir. Delphi'de bulunan bir yazıtta III. Antiokhos'un isteği üzerine Amphiktion Meclisi tarafından Alabanda'nın dokunulmazlığı konusunda karar alındığı ve bu karar gereğince, kentin Zeus Khrysaeos ve Apollon İsotimos'a adandığı belirtilmiştir.

Makedonya Kralı V. Philppos (M.Ö. 222-175) tarafından Alabanda kenti M.Ö. 190 yılındaki Magnesia savaşından önce tahrip edilir. Bu savaştan sonra Alabanda M.Ö. 188 yılında yapılan Apameia Barışı ile Lykia ve Karia'nın Rhodos III. Antiokhos III. Antiokhos egemenliğinde kalması sonucu doğal olarak onlarla aynı akibeti paylaşır. Ancak Rhodos kentte pek etkili olamaz, yalnızca Helios rahibi bulundurur.

M.Ö. 167 yılındaki Mylasa Rhodos savaşında Alabanda özgür bir kent gibi davranarak Rhodos'karşı Mylasa yanında savaşır. Romalı tarihçi Luvius 170 yılında Alabandalıların Roma'ya elçilerle 23 kg. ağırlığında altın bir taç ve çok sayıda hediye gönderdiklerinden söz eder.

Alabanda'nın ilk para basımı kentin Antiokheia Khrysaoreus olmasından kısa bir süre önce M.Ö. 3. yy.da başlamıştır. Zaman zaman para kesimi durdurulsa da Roma İmparatorluk döneminde de devam etmiştir. Paralar üzerinde uçan at (Pegasos) kabartmaları bulunmaktadır. Olasılıkla uçan at kentin kuruluş mitiyle ilgilidir.

M.Ö. 70 yılında Roma'nın Anadolu'ya tamamen egemen olmasından sonra Alabanda III. Antiokhos 21. kent olarak Asya eyaletine katılır. M. Antonius tarafından M.Ö. 48 yılında Ephesos'un eyalet başkenti ilan edilmesi ile bölge başkenti olur ve Miletos, Piriene, Tralleis ve Nysa buraya bağlanır. Alabanda M.Ö. I. ve M.Ö. II. yüzyıllarda Roma ile iyi ilişkiler içinde olmuştur. M.S. 22 yılında da Tiberius kente yeniden dokunulmazlık (asyle) hakkını vermiştir. Strabon; kentin oldukça zengin halkının eğlenceye düşkün ve kentte arp çalan pek çok kız olduğundan söz eder. Alabanda M.S. 4. yüzyılda Bizans hakimiyetine girmiş ve sonrasında Aphrodisias metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezi olmuştur. XI. yüzyılda Türk egemenliği altındaki kent Haçlı seferleri ile yeniden el değiştirir. Ancak 1280'den beri Türklerindir. Alabanda da ilk defa 1905-1906 yıllarında Ethem Hamdi Bey tarafından kazılar yapılmıştır. Alabanda antik kentinin arkeoloji dünyasına ve turizme kazandırılması için 1999 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile Aydın Müze Müdürlüğü başkanlığında kazılar yapılmaktadır.

ALINDA

Aydın İline bağlı, Karpuzlu İlçesinde yer alan Alinda, önemli Karia kentlerinden biridir. Alinda'ya Aydın – Muğla karayolunun 30. km'sinden ayrılan 26 km'lik bir yolla ulaşılmaktadır. Alinda hakkında çok fazla bilgiye sahip olmamakla birlikte, Strabon'a göre; Hekatomnos'un kızı olan Ada, kardeşi Piksodaros tarafından Halikarnassos'tan kovulunca M.Ö. 340 da Alinda'ya çekilmiş ve bu şehri kendisine başkent yapmıştır. Alinda bir süre Aleksandria olarak adlandırılır.

Bu dönemde Alinda kenti Grek kültürünü benimser. Roma döneminde de önemini sürdüren kent M.S. 3. yy.a kadar kendi adına para basmıştır. Alinda Bizans döneminde Aphrodisias Metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezi olmuştur.

Yenişehir ilçesi merkezindedir. Didyma aslında bir antik kent değil, kutsal bir mahaldir. Miletos'tan gelen kutsal yol ile bağlantıya sahip Didyma bir kehanet merkezidir. Didyma ile ilgili ilk yazılı kaynak Herodotus'tur. Herodotus M.Ö. 600'lerde Mısır Kralı II. Nekho ve Lidya Kralı Kroisos'un Didyma'daki Apollon mabedine adaklar sunduklarını nakleder. Arkaik devirde çok ünlü olan Apollon'un kutsal yeri Persler tarafından M.Ö. 494'de yakılmıştır.

APOLLON TAPINAĞI

M.Ö. 311'de tekrar canlanmaya ve mabet yeniden inşa edilmeye başlanır. Seleukoslar döneminde mabet planda değişiklikler yapılarak boyutları büyütülmüştür. Artemis, Zeus, Aphrodite mabetleriyle diğer bazı yapıların da bulunduğu inşaatın Roma devrinde de sürdüğü, mabet çevresinde ele geçen kitabelerden anlaşılmaktadır.

GERGA

Aydın İli'ne bağlı, Çine İlçesi, Deliktaş Mevkiinde yer alan kent, Alabanda antik kentinin 13 km. kuzey-batısında bulunmaktadır. Kentin tarihinin arkaik döneme kadar gittiğini gösteren izler vardır. Halen kent içinde görülen kalıntılar arkaik dönem ve Roma dönemine aittir.

Gerga Karia kültürünü yansıtan önemli bir merkezdir. Dağlar arasında kurulmuş bir kent olması nedeniyle Karia karakterini korumuş olan kentlerden biri olarak nitelendirilmektedir.

Sur duvarları tipik Karia stilindedir. Gerga adı kaynaklarda bir kent olarak belirtildiği gibi yerel bir tanrıya ait olabileceği de belirtilmektedir. En önemli yapı halen ayakta olan ve tapınak olarak adlandırılabilir özelliklere sahip yapıdır. Büyük kesme taşlardan yapılmış, üçgen alınlıklı yapının alınlığı üzerinde " ΓΕΡΓΑΣ " yazılıdır. Yapının hemen altında yere düşmüş kolosal heykelin Kybele'ye ait olabileceği düşünülmektedir. Heykelin zamanımızdan 20-30 yıl önce ayakta olduğu kaynaklardan ve çevre halkından öğrenilmiştir.

Magnesia antik kenti, Aydın İli, Germencik İlçesi, Ortaklar Bucağı'na bağlı Tekin Köyü sınırları içinde, Ortaklar-Söke karayolu üzerindedir. Kent efsaneye göre Thessalia'dan gelen Magnetler tarafından kurulmuştur. Apollon'un kehaneti ve yol göstermesi üzerine Anadolu'ya gelen Magnetlerin kurdukları ilk Magnesia'nın yeri bilinmemektedir.

MAGNESIA

Diodor, Menderes Nehrinin sürekli yatak değiştirip taşması sonucu meydana gelen salgın hastalıklar ve Pers tehlikesine karşı Atinalı Thibron'un kenti M.Ö. 400-399 taşıdığını yazmaktadır. Büyük bir olasılıkla Thibron yeni bir kent olmaktan çok, Magnesia kenti sakinlerini bugünkü Magnesia'nın eteklerinde Thorax (Gümüş) Dağı'nın eteklerinde Leukophyr'e getirmiş ve orada korumuş olmalıdır. Bu nedenle bugünkü Magnesia' yı da daha sonraki bir dönemde kurulmuş saymak doğru olacaktır.

Yeni Magnesia çevresi surla çevrili, yaklaşık 1300x1100 m2 bir alanı kapsayan, ızgara planlı cadde ve sokak sistemine sahip bir kentti. Priene, Ephesos ve Tralleis üçgeni arasında ticari ve stratejik açıdan önemli bir konuma sahipti. Magnesia'nın zamanımızdaki ünü; tasarım ve uygulamalarıyla günümüze kadar ulaşmış olan mimar Hermogenes'ten kaynaklanmaktadır. Antik yazar, mimar Vitruvius'a göre Hermogenes, Pseudodipteros tapınak planını ve sütun aralıklarına göre tapınak tiplerini belirleyen ilk mimardır. Vitruvius ayrıca Hermogenes'in baş eserinin Magnesia'daki Leukophryne Tapınağı olduğunu da söylemektedir. Hermogenes bu tapınağı arkaik döneme ait ilk tapınağın yıkıntıları üzerine Hellenistik dönemde inşa etmiştir. Tapınak İon düzeninde 8x5 sütunlu olup 67,5x40 m. Boyutuyla Anadolu'nun Helenistik dönemdeki dördüncü büyük tapınağıdır.

1994-2001 yılları arasında Artemis kutsal alanında yürütülen kazı çalışmaları sonucunda tapınağın önündeki altar ile agora arasında mermer döşemeli tören alanı ortaya çıkartılmıştır. Tören alanı çevresi boyutları 3 m.ye ulaşan tanrı kabartmalarıyla kaplı olup, önünde kurban halkaları yer almaktadır. Törenlere katılacak dernek yada grupların duracakları yerleri belirten "Topos" yer yazıtları, alanın iki yanını sınırlayan döşeme blokları üzerinde yer almaktadır. Kutsal alanı çevreleyen stoadan bölümler ortaya çıkartılmıştır. Magnesia'nın diğer önemli yapılarından biri de bugün mil altında kalarak ortadan kaybolmuş olan agorasıdır. Agoraya, Artemis kutsal alanından kutsal bir kapıdan girilir. Propylon tümüyle ortaya çıkartılmıştır. Agora 26 000 m2'lik boyutu ve 414 sütunu ile dönemin en büyük çarşıları arasında yer almaktaydı. Magnesia'da eski çalışmalarda Bizans dönemine ait olduğu düşünülen yapının, 1989-2001 yıllarında yapılan kazı çalışmaları sonucu Homeros'un "Odyseia" adlı eserinden tanıdığımız köpek bacaklı Skylla'nın macerasını anlatan kabartmalarla beşimlenmiş başlıkların kullanıldığı Roma dönemine ait "Çarşı Bazilikası" olduğu anlaşılmıştır.

Dini amaçlı törenlerde kullanılmak üzere yapılmakta iken heyelan nedeniyle yarım kalmış bir yapı olan Theatron, 32 kişilik Latrina (genel tuvalet) ile birlikte Magnesia'nın önemli yapıları arasında yerini almıştır. Magnesia'da bugün kısmen görülebilen diğer yapılar arasında ise, Milet'teki Faustina Hamamının bir kopyası olan hamam, Odeon, Stadion, spor ağırlıklı bir eğitim merkezi olan Gymnasion, Roma tapınağı, Bizans suru ve 5. yy.a ait enine planlı Çerkez Musa Camii sayılabilir.

HARPAŞA

Aydın İli, Nazilli İlçesi'nin Esenköy Köyü sınırları içerisinde yer alır. Köyün sırtını dayadığı asar tepenin üzerinde yer alır. Arkaik devirden kalma surların kuzey yönündekiler hemen hemen büyük ölçüde ayakta kalmışlardır. Şehirde kesintisiz olarak oturulmuştur. Tiyatro Helenistik dönem özellikleri gösterir. Kent teraslar üzerine kurulmuştur. Roma, Bizans, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde iskân gördüğü buluntulardan anlaşılmaktadır.

Aydın İli, Nazilli İlçesi, Bozyurt Köyü'nün 1 km. kuzeyinde, doğu ile batısı dik ve yüksek tepelerle çevrili, ortasından Mastaura deresinin geçtiği, dar vadinin kuzeyinde, asıl tepenin güney eteklerinde yer alan küçük bir antik yerleşim yeridir. Antik yol üzerinde kurulmuş olan Mastaura, zeytin, incir, üzüm bahçeleri ile kaplı tarım arazisi durumunda ve tamamı şahısların mülkiyetindedir.

MASTAURA

MİLET

Yenişehir ilçesi, Balat köyü yakınlarındadır. Milet'te ilk yerleşimin M.Ö. 2000 ortalarından başlamak üzere Myken kolonisi varlığı ile görüldüğü bilinmektedir. Daha sonra Milet, Atina Kralı Kodros'un oğlu Nekus önderliğindeki İonialılar tarafından tekrar kurulmuştur. İonia'nın en önemli şehir limanlarından birisidir. Dört limanı vardır.

En parlak dönemini M.Ö 7. ve 6. yüzyılda yaşamıştır. Özellikle M.Ö. 650'den sonra Karadeniz ve Akdeniz'deki kolonileri sayesinde çok zenginleşmiştir. M.Ö. 546'da Perslerin eline geçmiştir. Daha sonra Roma döneminde de bağımsız bir kent olmuştur.

NYSA

Antik Karia bölgesinin önemli bir kenti olan Nysa, Aydın – Denizli karayolu üzerinde Aydın'ın 30 km. doğusunda Sultanhisar İlçesi'nin 3 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Eskiden Karia olarak adlandırılan bölge Helenistik devirde, M.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısında Seleukos'un oğlu I. Anthiochos Soter tarafından kurulmuştur.

İki şehir olarak kurulan kenti bir köprü birbirine bağlamaktadır. Burada tiyatro, Gymnasion, agora, tünel vb. yapılar mevcuttur. Roma döneminde binalara ilaveler yapılmıştır. Kent, özellikle Roma İmparatorluk egemenliği altındayken kültürel alanda önemli bir noktaya ulaşmıştır. Çok dik bir boğazın iki yanında kurulmuş binalar, sokaklar ve meydanlar tonozlu alt yapılarla desteklenmiştir. Nysa eski çağlarda özellikle eğitim alanında ünlü bir kentti ve Strabon bu kentte eğitim görmüştü. Antik kentteki Gymnasion ve kütüphane kalıntısı Nysa'daki bu eğitim yapılarını oluşturmaktadır.

Bugün Nysa'yı çevreleyen Helenistik şehir suruna ait herhangi bir kalıntıya rastlanmamaktadır. Ancak yer yer Bizans döneminden kalma sur izleri görülmektedir. Tiyatro kent merkezinde, doğu yamaçta olup iyi korunmuş durumdadır. Caveasının biçimi yarım daireyi biraz aşmaktadır. Nysa'nın en iyi korunmuş yapısı Bouleuterion'dur. Bu yapıyı Strabon Gerontikon (yaşlılar meclisi) olarak tanımlanmıştır. Dikdörtgen planlı yapının iç kısmında yarım daire şeklinde cavea (theatron) yer almaktadır.

Nysa, antik dönemde, hızlı akan ve derin bir boğaz oluşturan bir nehirle ikiye bölünmüştür. Bu derin boğazın üzerinde bulunan üç köprü kentin iki yakasını birleştirmektedir. Şehri ikiye bölen dere yatağının batısında gymnasium ve stadium, kuzeyde Bizans yapı kalıntısı ve kütüphane, kütüphanenin kuzeydoğusunda ise 10.000 kişilik tiyatro bulunmaktadır. Kütüphane, iki katlı olup Ephesos'taki Celsus Kütüphanesi'nden sonra Anadolu'nun en iyi korunmuş antik çağ kütüphanesidir. Dere yatağının doğusunda ise agora, meclis binası ve roma hamamları yer almaktadır. Şehrin nekropolü batıda antik kentin kutsal alanı olan Akharaka yolu üzerinde bulunmaktadır.

Bouleuterion'un doğusunda agora yer almaktadır. Burası 89x105 metrelik boyutları olan dört yanı kolonlarla çevrili salonlardan oluşan Pazaryeridir. Kentte başta büyük bir yapı kalıntısı da gençlerin düşünsel ve bedensel olarak eğitim gördükleri spor yapısı olan Gymnasiumdur. Yapı yaklaşık 165x70 metre ölçülerinde olup Strabon zamanında daha küçük boyutlarda olmalıydı. Nysa 'da antik kentin nekropolü yaklaşık 2 km. batıdaki Akharaka (Salâvatlı) kutsal yolu üzerindedir.

Nysa'da kentin üzerinde yer aldığı kayalık platoyu kuzeyden güneye doğru bölen dere yataklarından en genişinin üzerinde Strabon'un Amphitheater olarak tanımladığı ve bugün sel suları nedeniyle tahrip olmuş Stadium yer almaktadır. Yaklaşık 192x44 metre ebadında olup, batıdaki oturma sıraları doğal arazi üzerine yerleştirilmiştir.

PRIENE

Priene, Samsun Dağı'nın güney yamacında, Söke ilçesinin 15 km güneybatısına kurulmuş önemli antik kentlerden biridir. 370 m. yükseklikte sarp bir kaya üzerine kurulması saldırılara karşı koymada avantaj sağlamıştır. Ayrıca yüksek bir yerde olması kentin farklı yönlerden de görülebilmesine imkan sağlamaktadır. Miletos gibi İon Birliği'nin bir üyesi olduğu kabul edilen Priene hakkındaki ilk bilgilere ise M.Ö. 7. yüzyıl ortalarında antik kaynaklarda rastlanmaktadır.

Kentin en önemli yapıları arasında Demeter Tapınağı, Athena Tapınağı, tiyatro, agora, Zeus Tapınağı, bouleuterion, Yukarı Gymnasion, Aşağı Gymnasion, Mısır Tapınağı, Büyük İskender'in evi, Bizans kilisesi, nekropol ve konut alanları sayılabilir. 5000 kişilik kapasiteye sahip tiyatro M.Ö. 350 yılında inşa edilmiştir. Tanrıça Athena için kentin en hakim yerine yapılan tapınağın önünde Athena'nın altın ve fildişinden yapılan heykeli yer almaktaydı. Tapınak sunağının günümüzde yalnız bir bölümü ayakta.

Tralleis antik kenti Aydın ilinin kuzeyinde, Kestane dağlarının hemen güney yamacındaki plato üzerinde yer almaktadır. İl merkezine 1 km. uzaklıkta olan kent, argoslular ve Tralleis'liler tarafından kurulmuştur. Menderes havzasının verimli toprakları üzerine kurulmuş olan bu kent M.Ö.334'te İskender tarafından alınmasından sonra Hellenistik krallıklar arasında sık sık el değiştirmiştir.

TRALLEIS

Tralleis'te bu gün ayakta kalan tek yapı "Üç Gözler" olarak adlandırılan 2. asırda yapılmış olan, antik çağın eğitim, spor ve kültür açısından önde gelen yapılarından olan gymnasiuma ait kalıntıdır. Roma dönemine ait bir hamam, tiyatro, agora, stadium kentin diğer yapılarıdır. Devam eden kazılarla da kentin toprak altında kalmış kısımları ortaya çıkarılmaktadır. İlkçağda ürettiği deriler ve kırmızı renkli çanak çömlek ile ünlü olan kent, Apollonios ve Tauriskos isimli iki büyük yontu ustasını ve Ayasofya'nın mimarlarından Anthemios'u da yetiştirmiştir. Heykel sanatının dünyaca ünlü iki heykeli olan Farnese Boğazı ve Genç Atlet isimli heykeller de Tralleis'in gün yüzüne çıkan harikalarındandır.

Tralleis hakkında yazılmış Aphrodisias'lı Apollonios'un Peri Tralleon, (Tralleis üzerine) Mısırlı Kristodoros'un Patria Tralleon (Tralleislerin ülkesi) adlı antik yapıtlar vardır. Ne yazık ki ele geçmemişlerdir. Geçen yy.da bölgede araştırmalar yapan O.Rayet ve A. Thomas Tralleis tarihini araştırmışlardır. Her ne kadar Tralleis'in tarihi Kalkolitik çağa kadar uzansa da Heredotos ve Thukydides'in yapıtlarında adı hiç geçmemektedir. İlk kez Ksenophon tarafından yazılmış

Anabasis ve Helenika'da adı geçen Tralleis, Geç Arkaik ve Erken Klasik dönemlerde önce Genç Kyros'a bağlı Pers Satraplığı denetiminde, sonra Perslere bağlı Karia Satraplığı yönetimindeydi. Tralleis M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Anadolu'da Persler'e karşı yürüttüğü savaşta Magnesia ve Nysa ile birlikte direnmeden teslim oldu. Daha sonra Diadokhalar kavgaları sonrasında Tralleis uzun bir süre için Seleukoslar imparatorluğuna bağlandı. I. Antiokhos (280-261) Menderes nehri boyunca uzanan ana yolu güvence altına almak için Tralleis kentini yeniden kurdu. Seleukeia adını alan kent M.Ö. 4. yy.da Sparta ordularına karşı koyacak kadar güçlüydü. M.Ö. 3. yy.da sınırlı bir özerkliğe kavuşarak bronz sikkeler bastırdı. Tralleis M.Ö. 188'de yapılan Apameia Barışından sonra Roma denetimine girmiştir. Romalılar ve Bergamalılar arasında yapılan ikili anlaşmalarla Tralleis, Ephesos ve Telmesos gibi şehirler II.Eumenes (M.Ö. 197-160) yönetimindeki Roma krallığına hediye edildiler.Tralleis özellikle bu dönemde ekonomilerinin zirvede olduğunun göstergesi sayılan, iyi nitelikli ve değerli sayılan Cistophorlar basmışlardır. Kent M.Ö. 133 yılından itibaren resmen Roma İmparatorluğuna bağlanmıştır. Vitruvius ve Plinius, Seleukoslar sonrası dönemde Attaloslar için tuğladan yapılmış bir saraydan söz ederek, bu sarayın Zeus Larasios rahibinin evi olduğunu belirtirler Mesogis Dağları üzerinde, yeri henüz bulunmamış olan Zeus Larasios tapınağı Tralleis sikkeleri üzerinde de betimlenmiştir.

KALELER

ARPAZ KALESİ

Nazilli'ye bağlı Esenköy'de bulunan yapı grubu, bir Karya kenti olan Harpasa Kalesi'nin eteklerinde kurulmuştur. Bazı kaynaklarda buranın ismi Arpaç Kulesi olarak da geçmektedir. Akçay'a kadar uzanan ekili araziye kapsami içine alan büyük çiftlik işletmesinin sahibi, Arpaç Beyleri tarafından XIX. yüzyıl başlarında inşa ettirilmiştir. Ancak burada XVII. Ve XVIII. yüzyıllara ait, Osmanlı Dönemi kalıntıları ile de karşılaşmıştır. Burası bir bey konağı, güvenlik kulesi, ambar, ahırları ve müştemilatı ile bir şatoyu andırır. Kule, Arpaçlı Hacı Hasan Bey'in, II. Mahmut zamanında Rodos'tan getirdiği ustalar tarafından yapılmıştır.

Aydın İli Bozdoğan İlçesi, Körteke Köyü'nün kuzey doğusunda yer alan yüksek bir tepe (Kale Tepe) üzerine kurulmuş İç Karya'nın leleg tipi tepe kentlerinden biridir. Bu kent muhtemelen XYATİS Kentidir. Kale duvarları üzerinde değişik dönemlere ait izlerin bulunışundan ötürü farklı çağlarda kullanıldığı sanılmaktadır. Kayalık tepe üzerinde akropol yer almaktadır. Doğu ve batıda birer kule ile ortada bir sarnıç bulunmaktadır. Akropol M.Ö. 5. yy'a tarihlendiğimiz, üç kuleli iç sur ile güneyden kuşatılmıştır.

KÖRTEKE KALESİ

CİNCİN KALESİ

Aydın İli, Koçarlı İlçesi, Cincin Köyünde yer almaktadır. Cihanoğulları'nın güvenliğini ve çevre üzerindeki ekonomik denetimini sağlamak amacıyla 18. yüzyılda Cin Bey tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Devri Ayanlık dönemi yapısı olan kalede güneyde kalan ve terasla düzayak olan köyün anayolundan girilmektedir. Moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Koçarlı ilçesinin aynı adı taşıyan köyündedir.

Bir mendirek ile Kuşadası'na bağlanmış olan Güvercin Adası'nın üzerinde tarihi Bizanslılara kadar uzanan bir kale bulunmaktadır. Genova'lılar için de stratejik önemi büyük olan ada, Osmanlılar döneminde Mora isyanına karşı adalardan gelebilecek saldırıları önlemek amacıyla kullanılmış ve bu sırada tam bir yenileme görmüştür. Adaya adını veren kalenin son şeklini alması da bu döneme rastlar. Osmanlı döneminde ada korsanlara karşı da bir karakol vazifesi yapmış olduğu için, Korsan Kalesi olarak da bilinir.

GÜVERCİNADA KALESİ

BEYLER KULESİ (DONDURAN)

Aydın ilinin Yenipazar İlçesi Donduran Köyünün güneyinde yer almaktadır. Moloz taş tuğla ve yer yer mermer spoilen malzemedен inşa edilmiştir. Birbirine bitişik iki kare mekandan oluşan kulenin batı cephesine bitişik kare mekan daha küçük ebatlardadır.

Kubik bir yapı olan Donduran Kulesi; birinci, ikinci ve teras katından oluşmaktadır. Ahşap kat döşemeleri yandığı için mevcut değildir. İkinci kat doğu duvarında üçgen alınlıklı ocağı bulunmaktadır. Teras katta duvarlarda mazgal delikleri vardır. Giriş kapısı yine bu cephede birinci katın duvarının ortasındadır. Kuleye giriş muhtemelen çekme köprü'nün iç tarafındaki merdiven basamakları ile sağlanıyordu. Çekme köprü'nün makara sisteminin kalıntıları kapının ahşap lentosunun ortasındaki makaradan anlaşılmaktadır. Duvarlarda büyük ve küçük çatlaklar vardır. Kule devrin anlayışına uygun olarak köyün üstünde, köy ve Menderes ovasına hakim bir konumda inşa edilmiştir. Kulenin kesin yapım tarihi belli değildir. Köyün içindeki çeşmelerin kitabelerindeki H.1177-1178 (1763-1764), (1764-1765) tarihleri kulenin yapım tarihlerine ışık tutmaktadır. Aydın ilinde ayakta kalmış üç kuleden biridir.

Cihanoğlu Kulesi Koçarlı ilçe merkezinde 18. yy'den kalma kagir bir yapıdır. Cihanoğulları'nı baskınlardan korumak için yaptırılan bina, konakla bağlantılı bir halde iken 1948 yılında geçirdiği bir yangın sonucu konağın yanıp yıkılması ile kule tek başına kalmıştır.

CİHANOĞLU KULESİ

19. yy. başında birtakım değişiklikler geçirmiş, hamam ve teras gibi düzenlemeler eklenmiş, bu sırada stuko kaplama alçı süsler yapılmıştır. 20. yy başlarında hamam olarak işletilmek üzere kiraya verilmesi üzerine yine bir takım değişiklikler olmuş, 4. yüzey pencereleri büyütülmüş, 3. yüzeydeki tuvalet ve ocak, tuğla duvarla yapılmıştır.

CAMİLER

ÜVEYSPAŞA CAMİİ

Aydın'ın en eski camisi olan Üveys Paşa Camisi, Kadı Muhiddin Efendi'nin oğlu Mısır Beylerbeyi Üveys Paşa tarafından 1568 yılında yaptırılmıştır. Üveys Paşa, Başdeftardalık ile Budin ve Mısır Beylerbeyliklerinde bulunmuştur. Avlu içerisinde kare planlı tek kubbeli küçük bir camidir.

Yüksek karnak üzerine oturan kubbesi kiremit kaplıdır. Dört sütunlu son cemaat yeri kirpi saçaklı üç kubbecik ile örtülmüştür. Giriş kapısı üzerinde yazıtı bulunmaktadır. Mihrap ve minberinde dikkati çeken bir bezeme olmayıp sadedir. Büyük olasılıkla caminin yandığı sırasında içerisindeki

bezemelerle birlikte tahrip olmuştur. Cami 1899 depreminde yıkılmış, yeniden yapılmış, Yunan işgali sırasında yakıldığından 1947-1948 yıllarında onarılarak bugünkü durumuna getirilmiştir.

Aydın Gazi Bulvarı üzerindedir. Mısır Beylerbeyi Üveys Paşa'nın kardeşi Hasan Çelebi tarafından 1585 yılında yaptırılmıştır. Hasan Efendi Camisi olarak tanınan bu cami, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yenilenmiş, bu yüzden de Eski-Yeni Cami ismi halk tarafından verilmiştir.

ESKİ YENİ CAMİİ

Cami, kesme taştan 11x11 m ölçüsünde kare planlıdır. Son cemaat yeri dört yuvarlak sütunun taşıdığı üç kubbe ile örtülüdür. Giriş kapısı mermerden olup, Osmanlı taş işçiliğinin örneklerindedir. İbadet mekânı üç sıra halinde onar pencere ile aydınlatılmıştır. Ayrıca kubbe kasmağında on altı penceresi bulunmaktadır. Minberi mermerden olup, işlemelidir. Mihrabı da yine oymalı mermerdendir. Tek şerefeli minaresi caminin sağ tarafındadır. Caminin minaresi 1899 yılında yıkılmıştır. Cami Kurtuluş Savaşı sırasında zarar görmüş ve Cumhuriyet döneminde yeniden yapılmıştır.

RAMAZAN PAŞA CAMİİ

Aydın Çarşısı içerisindeki Ramazan Paşa Camisini 1595'te Üveys Paşa'nın kardeşi Ramazan Paşa yaptırmıştır. Cami, 1899 depreminde tamamen yıkılmıştır. Günümüze ulaşan camiyi Sökeli Halil Paşa yaptırmış, orijinalliğinden uzaklaşan camide karmaşık bir üslup görülmektedir.

Burada Avrupa mimarisinden yararlanılmak istenmişse de bunda başarılı olunamamıştır. Cami, kare planlı olup, kesme taştan yapılmıştır. Kubbe kasmağındaki yuvarlak pencereler barok kıvrımlarla çevrelenmiştir. Ahşap giriş kapısı, oyma işleri ile bezenmiştir. Yapının üzeri büyük bir kubbe ile örtülmüştür. İçerisini barok üslubu anımsatan on uzun pencere ve su damlacığı şeklindeki küçük pencereler aydınlatmaktadır. Alçı kabartmalar, renkli cam işçiliği ve ağaç oymacılığı bakımından süslemeleri önemlidir. Caminin iç bezemesi bütünüyle barok üsluptadır. Kurtuluş Savaşı sırasında 22 Mayıs 1919'da direniş toplantısı bu cami içerisinde yapılmıştır.

SÜLEYMAN BEY CAMİİ

İstasyon binası yakınında bulunan Süleyman Bey Camisi, klâsik Osmanlı üslubunda yapılmıştır. Süleyman Bey'in vakfiyesinden, Üveys Paşazade Mehmet Bey'in torunu ve Cezayir Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın oğlu Süleyman Bey tarafından 1683 yılında yaptırıldığı öğrenilmiştir.

Mimar Sinan'ın kalfalarından biri tarafından inşa edildiği sanılan bu cami, bir avlu içerisinde kare plânlı, kesme taştan ve tek kubbeli bir yapıdır. Kubbesi iki kademeli beden duvarları üzerinde 16 köşeli bir kasnak üzerine oturtulmuştur. Camiyi aydınlatan pencereler duvarlarda ve kasnakta yer almaktadır. Dışarıdan dar bir merdivenle kadınlar mahfiline çıkılır. Kubbe içerisindeki bezemeler XVII. yüzyıl üslubuna göre yenilenmiştir. Kesme taştan yapılmış mihrabı sade olup, mermerden yapılmış minberin merdiven altı işlemelidir. Tek şerefeli minaresinin gövdesi çok kenarlıdır. Caminin minaresi 1899 depreminde yıkılmış, şerefeden yukarı kısımları yenilenmiştir. Ancak bu yenilenme orijinal durumundan çok uzaktır. Yunan işgali sırasında tahribata uğrayan minare 1954-1956 yıllarında cami ile birlikte onarılmış ve orijinal durumuna getirilmeye çalışılmıştır.

Aydın, Köprübaşı Mahallesi'ndedir. Müderris Cihanoğlu Abdülaziz tarafından 1756 yılında yaptırılmıştır. Moloz taş ve tuğla karışımı olan cami, 9.50x9.50 m boyutunda kare planlıdır.

CİHANOĞLU CAMİİ

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı mimarisine egemen olan barok üslubunda yapılmıştır. Bu özellikler sütunlarda, kabartma motiflerinde ve mimarisinde tümüyle yansımıştır. Camiye 15 basamaklı bir merdivenle çıkılır. Son cemaat yeri dört yuvarlak sütun üzerine oturtulan üç kubbe ile örtülüdür. Giriş kapısının etrafı mermer sövelerle sınırlandırılmıştır.

İbadet mekanı üç sıra pencere ile aydınlatılmıştır. İçerisi barok üslupta madalyon ve çiçek motifleri ile bezenmiştir. Bunların arasında hayvansal motiflere de rastlanır. Yüksek bir kaide üzerine oturtulan caminin altı çarşısı olarak kullanılmıştır. Yanında bulunan medresesi 1954 yılında onarılmış ve Vakıflar Öğrenci Yurdu haline getirilmiştir. Mihrap duvarının önünde kare planlı kubbeli Cihanoğlu'nun türbesi yer almaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında depo olarak kullanılmış, Yunan işgali sırasında zarar görmüş, 1950 ve 1967 yıllarında onarılmıştır.

AHMET ŞEMSİ PAŞA CAMİİ

Halk arasında Kırmızı Minareli Camii olarak da bilinmektedir. Ahmet Şemsi Paşa tarafından 1659 yılında yaptırılmıştır. Kare planlı son cemaat yerine sahip, tek kubbeli, tek minareli bir camiidir. Tuğla minaresinden dolayı kırmızı minareli camii ismi verilmiştir.

Aydın Çine'ye bağlı Eski Çine Köyü'nde bulunan Ahmet Gazi Camii (Ulu Cami) Miladi 1308 yılında (XIV. yy'in ilk yarısı) inşa edilmiştir. İnşaatı hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır. Tarihi belgelere bakıldığında Camii'nin Menteşeoğlu Orhan Bey döneminde, oğlu Hızır Bey tarafından yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak XIV. yy'in ikinci yarısında Camii Menteşeoğlu İbrahim Bey'in oğlu Ahmet Gazi Bey (1366'da Menteşe Bey'i oldu, 1390 yılında vefat etti.) tarafından iyileştirilerek tekrar canlandırılmıştır.

AHMET GAZİ CAMİİ

YAVUZKÖY ŞEMSİ PAŞA CAMİİ

Yavuzköy Şemsi Paşa Camii, Köşk ilçesi sınırları içinde Osmanlı döneminden günümüze kadar gelebilmiş önemli eserlerden biridir. Yavuzköy Şemsi Paşa Camii'nin 1654 yılında Aydın'daki Şemsi Paşa Camii ile birlikte Ahmet Şemsi Paşa tarafından yaptırıldığı rivayet edilir.

Ancak, Şemsi Paşa'nın Aydın Vakıflar Müdürlüğü'ndeki vakfiyesinde, bu tarihten daha önce yapıldığı izlenimini vermektedir.

Belki de giriş kapısı üzerindeki kitabesi sonradan yenilenmiştir. Cami, Aydın depremi sırasında yıkılmış ve sonradan yenilenmiştir. Bu yüzden de kitabe üzerindeki tarihin değiştirilmiş olabileceği sanılmaktadır.

İLYASBEY CAMİİ

Söke'de Miletos'un yanındaki Balat Köyü'ndedir. Menteşoğullarından İlyas Bey tarafından 1404 yıllarında yaptırılmıştır. Cuma Camisi ismiyle tanınan bu caminin yapımında Miletos antik kentinin mermer blok taşlarından yararlanılmıştır. Bu yüzden de caminin içerisi ve dışı düzgün mermer bloklarla kaplanmıştır.

Kare planlı caminin kuzeydeki mermer, taş işçiliği yönünden önemli sivri kemerli kapısı üzerinde h.806 (1403) tarihli üç satırlı yazıtı bulunmaktadır.

İbadet mekânını örten kubbesi sekizgen bir kasnak üzerinde 14 m. Çapında olup, üzeri kiremitle örtülüdür. İçerisi her duvarda iki sıra halinde dörder pencere ile aydınlatılmıştır. Doğu duvarındaki ilk sırada bulunan pencerelerin üzerine çini kakmalı ayetler işlenmiştir. İkinci sıradaki pencereler ise geometrik desenli vitraylarla kaplıdır. Caminin 5.20x7.35 m. Ölçüsündeki mermer mihrabı geometrik desenlerle bezenmiş olup, çağının en güzel örneğidir. Caminin karşısındaki dört köşeli 1404 tarihli kubbeli türbe İlyas Bey'e aittir. Menteşeoğulları döneminden kalan medrese ve imaret harap durumda olup, bunlardan iki katlı medrese bir avlu etrafında tonoz üst örtülü odalardan meydana gelmiştir.

Kaleiçi Camii olarak bilinen Öküz Mehmet Paşa Camii 7.yy ilk çeyreğinde yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış, sade Osmanlı mimarisinin güzel bir örneği olan Kaleiçi Camii, Kuşadası'nın en eski camisidir.

ÖKÜZ MEHMET PAŞA CAMİİ (KALEİÇİ CAMİİ)

Cümle kapısı sedef kakma ve geometrik ahşap geçme işçiliğiyle Osmanlı ağaç işçiliğini yansıtır. Camii'nin kuzey doğu köşesine bitişik, dikdörtgen planlı, tek mekan ve kubbeli olan yapı ise 19.yy da Sığla Sancağı Mütesellimi İlyas Ağanın yaptırmış olduğu Camii Kütüphanesidir. Bu eser Aydın ilindeki Osmanlı döneminden bugüne kalabilen tek kütüphane binasıdır.

KOÇARLI CİHANZADE MUSTAFA CAMİİ

Hacı Mustafa Ağa Camii adıyla da anılmaktadır. Koçarlı kent merkezinin en eski camisidir. Çarşı içerisinde merkezi bir konuma sahiptir. 17. yüzyılın ikinci yarısında (1753-1756) yapıldığı bilinmektedir. Birincisi 1850'li yıllarda olmak üzere birkaç defa onarım geçirmiştir. Ön revak bölümünde iki yönlü ve 11 basamaklı merdiven bulunmaktadır.

Merdivenin önünde yarım daire biçiminde 8 çeşmeli şadırvan "abdest alma yeri" vardır. Kare planlı cami üzerinde sekizgen bir kubbe yer almaktadır. Kubbenin dört tarafına payandalar yapılarak destek sağlanmıştır. Kubbenin payanda bulunmayan diğer dört yüzünde ise ışıklandırma için pencereler bulunmaktadır. Tek şerefeli minaresi ise Caminin güneybatı köşesinde bulunmaktadır. Caminin güney tarafı hariç diğer yönlerinde ahşap direklerle desteklenmiş revaklar bulunmaktadır. Revaklar yerden yüksek olduğu için düşmeyi önlemek için tırabzanlarla çevrilmiştir. Camide bulunan pencereler iki sıra halinde bulunmaktadır. Alt sıradakiler daha büyük ve ana malzeme olarak ahşap kullanılmıştır. Üst sıradaki pencereler ise daha küçük ve iç kısımları barok süsleme sanatı ile süslenmiş bulunmaktadır. Mihrap çevresi yine barok işlemlerle donatılmıştır. Mihrabın üst kısmında ise Mekke (Kabe) çevresinin elle yapılmış panoramik görünümü yer almaktadır. Bu panoramik resmin üzerinde ise bir ayet bulunmaktadır. Ayrıca caminin duvarlarında değişik konuları içeren kompozisyonlar resmedilmiştir. Yine mermer ağırlıklı minber üzerinde de barok motifler yer almaktadır.

TÜRBELER

Çine Ahmet Gazi Camisi'nin güneydoğusunda, caminin avlusundadır. Bu türbenin Ahmet Gazi'nin kardeşi Ahi Bayram'ın ya da İbrahim Efendi isimli bir kişiye ait olduğu sanılmaktadır. XIV. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bu türbe eyvan tipi türbeler gurubundandır.

AHI BAYRAM (AHI İBRAHİM) TÜRBESİ

14. yüzyıl başında Mentеше Beyliği zamanında yapılmış olduğu tahmin edilen türbe dörtgen planlıdır. İki katlı olan türbe kubbe ile örtülüdür. Türbenin üç duvarında birer penceresi olup, alt yapının üstünü sekizgen bir kasağın taşıdığı sekizgen piramit biçiminde bir külah örtmektedir. Türbede iri mermer bloklar ve bu dönemde çok az görülen tuğlalardan yararlanılmıştır.

ÇİFTLİK TÜRRESİ

Çine-Koçarlı yolu üzerindeki bu türbe Aydın'ın tanınmış ailelerinden Cihanzadelerden Safiye Sultanı'ndır. XVIII. yüzyılda yapıldığı sanılan türbe, moloz taştan olup, yan yana iki ayrı kare bölümden oluşmuştur. Türbenin üzerini iki küçük kubbe örter. Cephe görünümünde sonraki yıllara tarihlenen büyük sivri kemerli alınlıklar yerleştirilmiştir.

Merkez İlçe Köprülü Mahallesinde Üveys Paşa Caminin kuzeyindedir. Aydınoğulları Beyliği'nden kentte ayakta kalan en eski eser olan Ali Han Baba Türbesi 14'ncü yüzyılda yaşayan Ali Han Baba Sultan tarafından şehit olan oğlu İsmail için yaptırılmıştır. İzmir 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararıyla 1996 yılında İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nce hazırlanan çevre düzenleme projesi Aydın Belediyesi tarafından uygulanarak türbe bugünkü haline getirilmiştir. Türbenin bahçesine mezar taşları dikilerek, kırık olan mezar taşları türbe içine kaldırılmıştır.

İSMAİL TÜRRESİ

SİNANDEDE TÜRRESİ

Nazilli'nin Pınarbaşı Mahallesindedir. Bu türbe ile ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Mevcut bilgiler ise rivayetlerin ötesine geçmez. Halk arasında Sinan Dede'nin 1800'lü yıllarda Nazilli'ye bağlı Dere Köyü'nde oturduğu söylenir. Kendisi kundura tamirciliği yapmaktadır.

Herkes tarafından çok sevilir ve sayılırdı. Zor durumda olanlara elindeki imkânlar çerçevesinde yardıma koşardı. Bu niteliklerinden dolayı ölümünden sonra (tahmini 1839–1840) kendisini sevenler sık sık gömülü olduğu mezarın başına gelerek dua ederlerdi. Kendisinin bolluk ve bereketin örneği olduğu söylenir. Bu durum yıllarca devam ederek daha sonraki kuşaklar tarafından evliya mertebesine ulaştırılmıştır. Sinan Dede'nin savaşlarda zor durumda kalan Türk askerlerinin yardımına koştuğu ve olağanüstü yeteneklerinin olduğuna inanılmıştır.

YEŞİL TÜRBE

Dış yüzü yeşil olduğu için bu adla anılır. Nazilli - Bozdoğan yolu üzerindedir. İçinde Uşşaki Tarikatı şeyhi Mehmet Zühdü Efendi, hanımı ve çocuklarının mezarları vardır. Moloz taştan yapılmış olup sekizgen planlıdır.

Kubbesi sekizgen kasağa oturur. Türbenin üç yüzünde yuvarlak kemerli alınlıkları olan pencereler bulunmaktadır. Girişte, bir çeşme aynalığından sökülmüş üzeri selvi ağacı ve geometrik biçimlerle süslü bir mermer blok görülmektedir. Türbenin kapı üzerindeki küçük kitabesinde " Mir Halil etti bina tarihi ey Vasfi hemin Zühdü Muhammed mahfeli ruhu'l emîn" ibaresi yazılıdır. Buna göre kitabenin oğlu Vasfi tarafından yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca türbenin güney duvarında pencere üstünde bulunan bir diğer kitabeden de "Hacı Baba etti bina tarih Fethi- Muhammet Zühdü ve kutbu'l hak ayık türbesin bünyad-sene 1278/ 1861" yazılı olduğuna göre şeyhin vefatından sekiz sene sonra yani 1814'de Kaymakam Halil Bey tarafından yaptırılmış ve 1861 yılında tekrar onarılmış olabilir.

HAN, HAMAM VE KÜLLİYELER

Davutlar'a yaklaşık 10 km. uzaklıkta yer alan Kurşunlu Manastırı'nın 11. yüzyıl Bizans yapısı olduğu tahmin edilmektedir. Manastırda yemekhane, kiler, mutfak, keşiş odaları, revir, şapel (küçük kilise), mezarlık, manastır surları, sur mahzeni ve savunma odaları gibi bölümler mevcuttur.

KURŞUNLU MANASTIRI

Şapelin tavanındaki fresklerde İkonoklastik dönemde simgesel ve geometrik motifler ile 9. yüzyılın ikinci yarısında İkonoklastik dönemden sonra dinsel olaylar ya da kişiler betimlenmiştir.

ÖKÜZ MEHMET PAŞA KERVANSARAYI

Kuşadası İskelesi yakınındadır. 1618 yılında Sadrazam Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kalın ve yüksek duvarların çevrelediği dikdörtgen avlunun etrafında iki katlı, revaklı kapalı mekan vardır. Moloz taş ve devşirme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Küçük bir iç kale görünümünde olan kervansaray, en üst kısmı üçgen uçlu, sivri dentedir. Geniş avlu etrafında sıralanmış odalar vardır.

Zincirli Han adıyla da bilinen yapı, Nasuh Paşa Külliyesi'nin bir parçasıdır. Han, enine dikdörtgen büyük bir avlunun etrafındaki iki katlı ana bölümden ve bu avlunun güney-doğudan geçilen, üstü açık küçük bir kare kısımdan oluşan bir plan şemasına sahiptir. Moloz taş ve tuğla ile inşa edilmiş olan hanın, güney cephesi hariç, diğer cephelerine evler bitişiktir. Güneyindeki girişin üst kısmında yer alan kitabesine göre han, Nasuh Paşa tarafından H.120/ M.1708 tarihinde inşa edilmiştir.

ZİNCİRLİ HAN

CİHANOĞLU HANI

Veysi Paşa Mahallesi'nde yer alan han, taş-tuğla ile inşa edilen iki katlı, şehir içi hanlarından. Avlusunun doğu ve güney yönlerine revaklar ve gerisine mekânlar yerleştirilmiştir.

Avlusunun ortasındaki çeşme handan daha önce yapılmıştır. Fatma Şerife Hanım'ın, 1783-1784 tarihinde bir vakfiyesinde yapıdan bahsedilmektedir. Muhtemelen han XVIII. yüzyıl ikinci yarısına aittir.

CİHANOĞLU KÜLLİYESİ

İl merkezinde bulunan ve cami, medrese, türbe-sebil ile bir çeşmeden oluşan külliye, 1170 (1756-57) yılında, Aydın-Koçarlı-Nazilli yöresinde yaşamış bir derebeyi sülâlesi olan Cihanoğulları'ndan Abdülaziz Efendi (ö. 1197/1782-83) tarafından kurulmuştur.

Tasarımında klasik Osmanlı üslûbu hâkim bulunmakla birlikte cami ve şadırvandaki süslemeleriyle Osmanlı baroğunun en parlak örneklerinden biri olan ve bazı ayrıntılarında da gotik üslûp etkileri taşıyan kendine has özelliklere sahip bir külliye'dir. Yunan işgali sırasında büyük ölçüde tahribata uğrayan külliye 1950'lere kadar muattal kalmış, bu tarihten sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce onarılmış ve birtakim eklerle donatılan medrese bölümü Vakıflar Talebe Yurdu olarak hizmete sunulmuştur (1954).

Cihanoğlu Külliyesi'nin en ilginç unsurlarından biri, çeşme ile şadırvan avlusunun girişi arasında doğu-batı doğrultusunda uzanan ve hangi amaçla inşa edildiği tam olarak anlaşılabilen sivri beşik tonozlu revaktır. Mimari ayrıntılarıyla olduğu kadar oranlarıyla da gotik üslûbun izlerini taşıyan bu revak, sırtını cami-medrese ikilisinin bulunduğu platformun istinat duvarına dayamakta, birer kemerle batı ve doğu yönlerine, üç kemerle de güneye açılmaktadır.

Külliye'nin batısında, hamamın doğusundaki yapı, halk arasında Osman Ağa Medresesi ismiyle de anılmaktadır. Medrese, kareye yakın bir avlu etrafında sıralanan tek katlı ahşap kapılı kare planlı moloz taş ve tuğladan inşa edilmiş odalardan meydana gelmektedir.

NASUH PAŞA KÜLLİYESİ

Ancak, yol nedeniyle, güney-doğu köşe ve doğu cephe tamamen ortadan kaldırılmıştır. Medrese taş ve tuğla ile inşa edilmiştir. Girişi güney cephededir. Sonradan kapatılmıştır. Günümüzde 17 adet öğrenci odası mevcuttur. Kitabesine göre yapı, H.1120/M.1708 yılına tarihlendirilmektedir. 2010 yılında restorasyonu tamamlanarak açılışı yapılmıştır.

GÜMRÜK ÖNÜ HANI

Gümrük Önü hamamı bitişiginde yer alan han, hamamla çağdaş olup iki kanadı tamamen yıkılmıştır. Günümüze dek hanın batısındaki bölüm ile güneyindeki mekânların bir kısmı ayakta kalabilmeyi başarmıştır.

İki katlı han, moloz taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Girişi eyvan şeklindedir. Ortada bir avlusu vardır. Sebil bu gün tamamen ayaktadır ve avlunun ortasında yer almaktadır. Dikdörtgen planlı, taş ve tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Cephesi, kademelendirilmiş, kemerli bir görünüm verilmiştir. Alt kısmında yalağı vardır. Yapının ticarete yönelik bir amaçla ve 19. yüzyıl içinde yapıldığı düşünülmektedir.

Külliyede içinde cami ve medresenin konumlanışı mimari açıdan dikkat çekicidir. Doğu kanadı 23.56 x 6.24m ve batı kanadı 27.56 x 6.05m olan ve caminin kuzeyinde yer alan medrese, 'u' plânlıdır. Cami ile karşılıklı konumlanan eyvan biçimindeki dersane, 6.82 x 6.80m boyutlarında, kubbeyle örtülü bir mekândır.

İLYASBEY MEDRESESİ

Burası, medresenin özgün üst örtüsü mevcut tek mekânı niteliğindedir. Medreseye girişi sağlayan iki açıklık olmasına rağmen, esas giriş avlunun kuzeydoğu köşesinde ve balat harabeleri yönündeki kapıdır. Medresenin büyük kısmının Milet'in antik yapı kalıntılarına ait kabayonu taşlar ve mermer bloklarla inşa edildiği görülmektedir. Dersane mekânının tuğla ile inşa edilmiş özgün kubbesi alaturka kiremitlerle kaplıdır. Medresede, dersane mekânı dışında toplam 12 öğrenci hücreleri vardır. Hücrelerin düz ahşap tavanla örtülü olduğu sanılmakla birlikte, 1970 yılında gördüğü nitelsiz onarım nedeniyle söz konusu hücreler özelliklerini büyük ölçüde kaybetmiş ve üst örtülerine ilişkin hiçbir iz kalmamıştır. Yapının doğu ve batı kanatlarının ortasında karşılıklı olarak yer alan iki büyük hücrenin yüksekliklerinin diğer hücrelerden daha fazla olduğu ve iki katlı oldukları anlaşılmaktadır. Avlunun ortasında bir şadırvan yer almaktadır. Bugün harap durumda olan şadırvanın dört devşirme sütun ile taşınan bir üst örtüye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca şadırvanın kuzeybatısında bir kuyu ile yalak olarak kullanıldığı anlaşılan antik döneme ait bir lahit bulunmaktadır.

CEMAL BEY HAMAMI

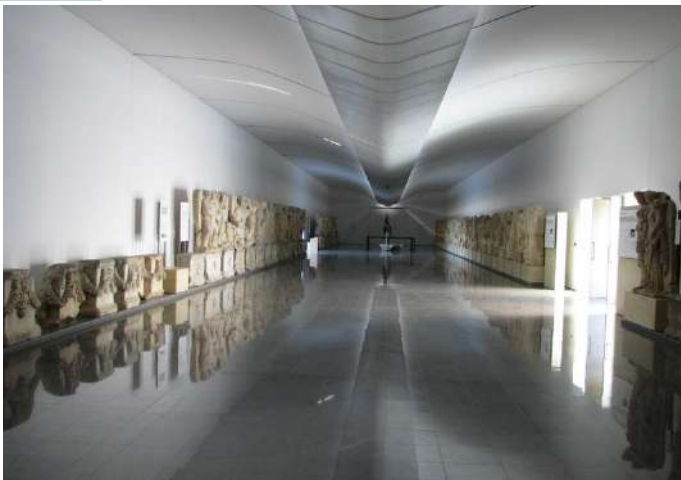
"Bey Hamamı" olarak da anılan yapı, Nasuh Paşa Külliyesi'nin biraz ilerisinde, doğuda yer alır. Günümüzde oldukça harap haldedir. İnşasında tuğla ve taş malzeme bir arada kullanılmıştır. Yapının içindeki izlerden süslemeli olduğu anlaşılmaktadır. Soyunmalığın batı girişi üzerindeki kitabesine göre yapı Abdülaziz adlı bir zat tarafından H.1177/M.1763 yılında onarılmıştır. Buna göre yapının 18. Yy'ın başlarında inşa edildiğini düşünmek mümkündür.

Kadınlar ve erkekler kısmı olmak üzere çifte hamam şeklinde inşa edilmiştir. Moloz taşın arasında yer yer tuğla kullanılan bir duvar örgüsüne sahiptir. Kadınlar kısmında kare planlı, tek kubbeli soyunmalık ve kuzeyinde tonozlu ılıklik, kubbe ve tonoz örtülü sıcaklık mekanı yer almaktadır. Hamam, plan şemasına bakılarak 15. yüzyıldan 16. yy. sonuna kadar olan bir zaman dilimi içine tarihlendirilebilmektedir.

GÜMRÜKÖNÜ HAMAMI

MÜZELER

AFRODISIAS MÜZESİ

Aphrodisias ören yerinde 1961 yılından önceki kazılardan çıkan buluntular İzmir ve İstanbul Arkeoloji Müzelerine götürülmüştür. 1961 yılında Prof. Dr. Kenan T. ERİM tarafından başlayan kazılarda çıkan buluntular kazı evi depoları ve kasaları ile Müzenin Önündeki Deveci Hanına koyuluyordu.

Bu buluntuların korunup sergilenebilmesi için ören yerinde bir müzenin kurulması kararlaştırıldı. Müze yeri olarak da şimdiki yer önerildi. Kültür Varlıkları ve Müzeler (Eski Eserler ve Müzeler) Genel Müdürlüğü mimarlarından Sayın Erten ALTABAN tarafından çizilen müze planının inşaatına 1971-1972 kışında başlandı. İnşaat 1977 sonbaharında bitirildi. Hemen ardından teşhir çalışmalarına geçildi. Bu çalışmaların tamamlanmasının ardından Aphrodisias Müzesi yapılan resmi bir törenle dönemin Aydın Valisi Münir GÜNEY tarafından hizmete açıldı.

Milet Müze Müdürlüğü, Aydın İli, Didim İlçesi, Balat Köyü yakınlarında bulunan Milet Antik Kenti içinde yer alır.1973 yılında hizmete açılan Müze Binasının zaman içinde statik yapısı bozulmuştur. Bu durumun can ve mal güvenliği açısından tehlike arz etmesi nedeniyle ziyarete kapatılmıştır.

MİLET MÜZESİ

Eski Müze Binasının kapatılmasından sonra yeni Müze Binasının yapımı yönünde çalışmalar başlatılmış olup 1200 metrekarelik kullanım alanı olan yeni müze binası 2011 yılı mayıs ayında ziyarete açılmıştır.

Milet Müzesi teşhir alanları; bahçe teşhiri ve kapalı alan teşhiri olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Bahçe teşhirinde Milet şehir sembolü olan aslan heykelleri, yazıtlar, mezar stelleri, lahitler, mimari elemanlar ve sütun başlıkları sergilenmektedir. Kapalı teşhir alanı Müze idari bina içerisinde yer alır. Yaklaşık 600 m²'lik alanda Milet Antik Kenti, Priene Antik Kenti ve Didim Apollon Tapınağı buluntuları sergilenir.

AYDIN ARKEOLOJİ MÜZESİ

İlimiz Merkez Ilıcabaşı Mahallesiinde Bakanlığımıza tahsis edilen 15.000 metrekarelik arazi üzerindeki Aydın Arkeoloji Müzesi 17.08.2012 tarihinde açılmıştır.

Müzemiz bodrum, giriş ve 1. kattan oluşmaktadır. Giriş katında ziyaretçileri karşılayacak giriş holü, sergi salonu, bilgilendirme odası, depolara eser taşınmasını sağlayacak yük asansörü, engelli ziyaretçilerin müzeyi rahat gezebilmesi için asansör, 1340 m² sergi salonu bulunmaktadır. 7.072 m² inşaat ile 12.500 m² çevre düzenlemesi alanında çalışmalar tamamlanmıştır.

Arcılığın geçmişten izlerinin bulunduğu, Arı ve arıcılığı gelecek nesillere sevdirebilen, Arcılarımıza teknik bilgileri doğru ve uygulamalı olarak aktarabilen, Arı ürünlerinin kullanımı teşvik ederken, tüketici bilincine katkı sağlayan, Kendini her gün geliştiren, dinamik bir müze hedefleriyle Yağcılar Köyü İlköğretim Okulu T.C. Milli Eğitim Bakanlığınca Adnan Menderes Üniversitesine 10.03.2012 tarihinde tahsis edilmiştir. Türkiye'nin ilk, Dünyanın 71'inci arıcılık müzesi olan Çine Arıcılık Müzesi 4.10.2010 tarihinde törenle hizmete girmiştir.

ÇİNE ARICILIK MÜZESİ

KARACASU ETNOĞRAFYA MÜZESİ

Karacasu Etnoğrafya Müzesi, Karacasu İlçe Merkezinde Tavas Yolu üzerindedir. Aphrodisias Müzesi Müdürlüğüne bağlı olarak 2007'de ziyarete açılan müzede ilçenin geçmişten günümüze seramik, sıcak demir, deri ve diğer el sanatları ile ilgili etnografik eserleri sergilemektedir.

Sultan Abdülhamid Han tarafından 1906-1909 yıllarında yaptırılan, daha sonra 1919-1979 yılları arasında Çine Askerlik Şubesi olarak hizmet veren bina, Kuva-yı Milliye Müzesi olarak restore edilerek hizmete açıldı. Kurtuluş Savaşı öncesi Aydın'da savaşa katılmak için Muğla'dan Çine'ye gelen vatandaşların da toplanma merkezi olarak bilinen Çine Askerlik Şubesinde, Güney Cephesinin Yunan işgalinden kurtuluşunun planları yapılmıştı.

KUVAY-I MİLLİYE MÜZESİ

YÖRÜK ALİ EFE MÜZESİ

Kahraman Yörük Ali Efe'nin İzmir'den dönüşünden ölümüne kadar yaşadığı Yenipazar ilçe merkezindeki evi 1980'li yıllarda çıkan yangında tamamen yanmıştır. 1995 yılında Aydın Valiliğince Kültür Bakanlığına yapılan öneri kabul görmüş, Yörük Ali Efe'nin mirasçıları evin müze yapılması koşulu ile evi Kültür Bakanlığına bağışlamışlardır.

Milli Tahsis işlemleri 1999 yılında tamamlanmıştır. Evin aslına uygun restorasyonu ve bahçe tanzim çalışmaları sonucu teşhire hazır hale getirilmiştir.

Bunun üzerine teşhir çalışmalarına başlanmıştır. Yörük Ali Efe'nin kullandığı şahsi eşyaları varisleri tarafından müzeye bağışlanmıştır. Aydın Müzesi Etnografya seksiyonundan devredilen eserlerin yanı sıra, Aydın Müzesi Kıymet Takdir Komisyonu'nca piyasadan alınan ve vatandaşların bağışladığı malzemelerle yapılan teşhir çalışmaları kısa sürede tamamlanmıştır.

Yörük Ali Efe'nin Muslukuyu Mezarlığı'ndaki mezarı Bakanlar Kurulu'nun 29.08.2000 tarih ve 2000/1252 sayılı kararı ile müze bahçesindeki yerine taşınmıştır. Yörük Ali Evi Müzesi Aydın Müzesi Müdürlüğüne bağlı bir birim olarak, 8 Haziran 2001 tarihinde Kültür Bakanı Sayın M.İstemihan TALAY tarafından ziyarete açılmıştır.

KÖPRÜLER

ÇAVUŞ KÖPRÜSÜ

Kesme taş malzeme ile inşa edilmiş köprü tabakhane deresi üzerinde tabakhane köprüsünden sonra 2. köprüdür. İki sivri kemerden oluşmuştur. Kemerlerin soldakinin kilit taşı üzerinde öküz ya da boğa başı kabartması yer almaktadır. Köprü'nün batı girişi üzerinde sağ kenarda tamirat kitabesi yer almaktadır.

İLHANOĞLU KÖPRÜSÜ

Merkez ilçe Cuma Mahallesi, Tabakhane Deresi'nin kıyısından geçen yolun sağında yer almaktadır.

KARANLIK KÖPRÜ

Karanlık köprü Ramazan Paşa Mahallesi ile Zafer mahallesini birbirine bağlayan köprüdür. 1900'li yıllarda Aydın'lı bir terzi tarafından yaptırıldığı rivayet edilmektedir. Çukurda kalan köprü üzerine erken akşam düşmesi yüzünden karanlık köprü diye anılmaktadır.

ARMUTALAN KÖPRÜSÜ

Bozdoğan Altıntaş yolu üzerindedir.

ÇATMA KÖPRÜ

İncirliova Dereağzı yolu üzerindedir.

KEMER KÖPRÜSÜ

Bozdoğan-Akhisar köyü sınırları içinde Akçay suyu üzerinde tek gözlü olarak inşa edilmiş bir köprüdür.

İNCE KEMER KÖPRÜSÜ

Mitolojik hikayeye göre Roma döneminde, Çine Çayı üzerinden karşıdaki bir yerleşim yerine borularla içme suyu götürülmesi için köprü yaptırılır ancak her yapılışının ardından bir sel geçince yıkılır ve bu böyle devam eder gider. Kralın çok güzel bir kızı vardır. Köprü yıkılmayacak şekilde sağlam yapabilen ustaya kızını vereceğini açıklar. 20 yaşında yağız bir yapı ustası, yardımcılarını da yanına alarak gece gündüz çalışıp taşları işledikten sonra bu günkü İnce Kemer'i yapar. İçme suyu da köprü üzerine döşenen borularla karşıya geçirilir. Köprü, yağışlardan ve sellerden etkilenip yıkılmaz ancak bir süre sonra kral sözünde durmaz, bir işçi ve usta olan gence kızını vermekten vazgeçer. Genç de bir gece kazmasını balyozunu alıp köprüyü yıkmaya başlar. Bu sırada kralın adamları haber alıp genci ölesiye dövdükten sonra köprüden atarlar ve ölümüne sebep olurlar. Genç ise son nefesinde kralın kızının mutlu olmaması ve köprüden geçtiği takdirde evlat yüzü görmemesi için kötü dua eder. Bu hikaye, kuşaktan kuşağa devam eder. Yöredeki genç kızlar ve gelinler de uğursuz saydıkları bu köprüden geçmez. O sebeple yörede Gelin Geçmez Köprüsü olarak anılır.